

АЛЬТЕРНАТИВНА ДОПОВІДЬ ПО ВИКОНАННЮ УКРАЇНОЮ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК
(VIII ПЕРІОДИЧНА ДОПОВІДЬ)

Альтернативна доповідь по виконанню Україною Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: VIII Періодична доповідь / За ред. М.М.Скорик. – Київ: БО БТ «Київський інститут гендерних досліджень», 2017 – 60 ст.

Рецензентки:

Елла Ламах, ВГО «Центр «Розвиток демократії»

Лариса Колос, Міжнародна громадська організація «Школа рівних можливостей»

Редакційна група з підготовки Доповіді:

М.М. Скорик, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник, БО БТ «Київський інститут гендерних досліджень» (відповідальний редактор)

Є.М. Луценко,¹ кандидат історичних наук, Центр соціальних і гендерних досліджень «НОВЕ ЖИТТЯ»

Ю.В. Стребкова, кандидат філософських наук, доцент, Український Центр гендерної освіти при НТУУ «Київський політехнічний інститут», експертка БО БТ «Київський інститут гендерних досліджень»

Альтернативну доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок підготували 14 неурядових жіночих та дослідних організацій, що спеціалізуються на дотриманні прав жінок в Україні.

Підготовку Доповіді ініціювала група українських НУО, об'єднаних у Гендерну стратегічну платформу (ГСП), що об'єднує 48 жіночих та правозахисних неурядових організацій, й була утворена в кінці 2010 року задля протидії негативним тенденціям у сфері прав людини-жінок, що визначились на той час.

Написання і подання Доповіді координував БО БТ „Київський інститут гендерних досліджень”.

Підготовка та друк Доповіді стали можливими завдяки фінансовій та організаційній підтримці Програми Розвитку ООН (грантова угода DHRP-GA-GEN-2015-01)

© Благодійна організація «Благодійне товариство «Київський інститут гендерних досліджень», 2017

---

¹ Припинила роботу над доповіддю і повноваження в Редакційній групі з грудня 2016 року в зв'язку з початком співпраці з «Антидискримінаційним центром «Меморіал»», та підготовкою звіту по виконанню Україною CEDAW для цієї організації.

**АЛЬТЕРНАТИВНА ДОПОВІДЬ ПО ВИКОНАННЮ УКРАЇНОЮ
КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ЩОДО ЖІНОК
(VIII ПЕРІОДИЧНА ДОПОВІДЬ)**

Підготовлена мережею жіночих та правозахисних організацій
Координатор Доповіді – БО БТ «Київський інститут гендерних досліджень»

Україна, 2017

ЗМІСТ

Перелік експертів та організацій – виконавиць звіту	6
Перелік прийнятих скорочень	7
Вступна частина	8
Подяки	9
Огляд виконання статей Конвенції та Заключних зауважень Комітету CEDAW	10
СТАТТЯ 2 та Відповідь на Заклучні зауваження # 18-19	10
СТАТТЯ 3 та Відповідь на Заклучні зауваження # 20-21	11
СТАТТЯ 4 та Відповідь на Заклучні зауваження # 22-23	12
СТАТТЯ 5 та Відповідь на Заклучні зауваження # 24-25	14
СТАТТЯ 6 та Відповідь на Заклучні зауваження # 26-27, # 28-29, # 30-31	14
СТАТТЯ 7 та Відповідь на Заклучні зауваження # 32-33	17
СТАТТЯ 8	18
СТАТТЯ 10	19
СТАТТЯ 11 та Відповідь на Заклучні зауваження # 34-35 та # 36-37	20
СТАТТЯ 12 та Відповідь на Заклучні зауваження # 38-39.....	21
СТАТТЯ 13	23
СТАТТЯ 14.....	24
СТАТТЯ 16 та Відповідь на Заклучні зауваження # 40-41.....	25
Відповідь на Заклучні зауваження # 42-43.....	26
Рекомендації	28
Додатки	33
Заклучні зауваження до восьмої періодичної доповіді України, схвалені Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок на його шістдесят шостому засіданні (13 лютого – 3 березня 2017 р.)	44

ПЕРЕЛІК ЕКСПЕРТІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ – ВИКОНАВИЦЬ ЗВІТУ

Галина Скарга	ВГО «Спілка сільських жінок України»
Євгенія Луценко	Центр «Нове життя»
Ірене Федорович	Коаліція з протидії дискримінації в Україні, ГО «Центр «Соціальна дія»
Катерина Бороздіна	Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна»
Лідія Гонюкова	ВГО «Центр «Розвиток демократії»
Лідія Козуб	ВГО «Центр «Розвиток демократії»
Марфа Скорик	БО «БТ «Київський інститут ґендерних досліджень»
Наталія Ісаєва	БО «Всеукраїнська ліга «Легалайф»
Наташа Педченко	БО «БТ «Київський інститут ґендерних досліджень», Всеукраїнська асамблея молоді
Оксана Ярош	ВГО «Жіночий консорціум України»
Олеся Брязгунова	ВГО «Конфедерація Вільних профспілок України»
Оля Пономарьова	БО «Клуб «Світанок» – Представництво ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ» у Донецькій області.
Світлана Мороз	БО «Клуб «Світанок»
Тетяна Дороніна	Всеукраїнська мережа центрів ґендерної освіти
Юлія Стребкова	БО «БТ «Київський інститут ґендерних досліджень», Всеукраїнська мережа центрів ґендерної освіти

ПЕРЕЛІК ПРИЙНЯТИХ СКОРОЧЕНЬ

GGGR	The Global Gender Gap Report
Виш	вищий начальний заклад
ВНЗ	вищий навчальний заклад
ВПО	внутрішньо переміщені особи
ВРУ	Верховна Рада України
Держстат	Державна служба статистики України
Держтелерадіо	Державний комітет телебачення і радіомовлення України
ДССУ	Державна служба статистики України
ЗМІ	засоби масової інформації
КМУ	Кабінет Міністрів України
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
Медстат	Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України»
Мінінформполітики	Міністерство інформаційної політики України
Мінінфраструктури	Міністерство інфраструктури України
Мінкультури	Міністерство культури України
Мінрегіонбуд	Міністерство регіонального розвитку
Мінсім'ямолодьспорту	Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики України
Мінфін	Міністерство фінансів України
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МОН	Міністерство освіти і науки України
МОУ	Міністерство оборони України
МФО	міжфракційне депутатське об'єднання
НАНУ	Національна академія наук України
НГМ	Національний гендерний механізм
НДІ	науково-дослідний Інститут
НУО	неурядова організація
ПРООН	Програма розвитку ООН
С/г	Сільське господарство
ЦВК	Центральна виборча комісія
ЦОВВ	Центральний орган виконавчої влади

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Ознайомившись із Заключними зауваженнями Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок (Україна), з державною Доповіддю про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в Україні (VIII періодична доповідь), представленою громадськості 2014 року, жіночі громадські організації, відповідно до статті 18 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, підготували та подають Альтернативну доповідь про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в Україні (VIII періодична доповідь).

При підготовці цього документу авторки керувались Заключними зауваженнями Комітету та Статтями 1 – 16 Конвенції, а також доступними їм статистичними й дослідницькими матеріалами, що наочно показують стан справ із недискримінацією жінок у сферах дії Конвенції.

З огляду на різницю років – Державна доповідь подана 2014 року, а Альтернативна доповідь ґрунтується на експертизі та статистичних матеріалах, актуальних по травень 2016 року, у останній доповнено та подано суттєву інформацію за період, який Державна доповідь не могла охопити. Державна VIII Періодична доповідь, представлена для розгляду на 66-й сесії Комітету та сфокусована переважно на періоді 2010-2013 рр., який є важливим. На той час був чинним Уряд экс-президента В.Януковича, скинутого внаслідок Революції гідності. Тоді як політика недискримінації за ознакою статі чинного Уряду наразі не менш важлива.

Україна взяла курс на активне реформування, що охоплює всі сфери життя суспільства. Стан справ у реформованих сферах з погляду захисту інтересів жінок є важливим, бо закладає правові норми на великий відтинок майбутнього.

Структуру цієї Доповіді складають вступна та основна частини, а також додатки.

Основна частина містить:

I частина – постатейний огляд діяльності держави Україна у сфері забезпечення прав жінок, відповідно до Статей 1 – 16 (ЧАСТИНИ I – IV) Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Огляд не містить відповідей за Статтею 9 та Статтею 15, оскільки порушення прав жінок за ними для України не спостерігалось. Всього висвітлено тринадцять статей. Постатейний огляд також містить відповіді й коментарі неурядових організацій на ті Заключні зауваження Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, що були зроблені Україні на Сорок п'ятій сесії Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, 18 січня – 5 лютого 2010 року, і які відповідають темі кожної зі статей Конвенції, або конкретизують їх.

Доповідь містить Додатки – документи та дослідницькі матеріали, що не ввійшли до тексту Доповіді, але роблять її положення доказовими.

Крім того, у виданні розміщені щойно отримані наступні Заключні зауваження уже до цієї, VIII періодичної доповіді України, що були схвалені Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок на його шістдесят шостому засіданні 13 лютого – 3 березня 2017 р. Заключні зауваження подані у неофіційному перекладі, зробленому Програмою «ООН-Жінки»

Ці Заключні зауваження є реакцією на процес звітування Української держави та НУО, та є дороговказом у здійсненні політики недискримінації та захисту прав жінок на найближчі чотири роки, до березня 2021 року.

ПОДЯКИ

п. Ларисі Байді, представниці Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» – за співпрацю та надання матеріалів щодо актуального становища дівчат та жінок з інвалідністю, що дозволили висвітлити ці важливі теми у тексті Доповіді та у виступах на представленні доповідей від НУО на Комітеті CEDAW.

п. Золі Кондур, керівниці Ромського жіночого фонду «Чіріклі» – за співпрацю та консультування, що разом забезпечили високий рівень інтеграції звітних матеріалів Альтернативної доповіді та тіншового Інформаційного повідомлення щодо реального становища жінок ромської національності в Україні.

п. Тамарі Мельник, національній експертці з гендерних питань – за уважне прочитання, зауваження та коментарі до тексту Доповіді, що дозволили отримати «зворотній зв'язок» і урізноманітнити бачення членів Редакційної групи; а також, за її завжди виважену позицію.

п. Ларисі Кобелянській, голові Гендерної громадської ради при МФО «Рівні можливості» – за консультування, поради, підтримку і допомогу у редагуванні та представленні Доповіді.

п. Юлії Щербініній, Старшому програмному менеджеру Програми розвитку ООН, та **п. Олені Урсу**, Координатору програми «Демократизація та права людини в Україні» Програми розвитку ООН, – за підтримку проектної команди протягом виконання цієї Доповіді, у непростих умовах 2015-2016 років.

п. Івану Гонті, інженеру за фахом і активісту спільноти «Україномовний Київ» – за щирі й ефективну допомогу у зборі та віднайденні матеріалів дискримінації жінок за мовною ознакою.

п. Наталії Грех Аньйон, керівниці й засновниці американської ІТ-компанії Svitla Systems, засновниці ІТ компанії Lohika, випускниці Стенфордського Університету – за її згоду проломити „стіну мовчання” стосовно дискримінаційних явищ за мовною ознакою у нашому суспільстві, що стали давньою й звичною практикою в Україні; й за надану згоду на публікацію її звернення до офісу Уповноваженого з прав людини.

п. Еллі Ламах, голові ВГО «Центр – Розвиток демократії» – за непересічний внесок у підготовку, редагування й представлення Альтернативної доповіді.

ОГЛЯД ВИКОНАННЯ СТАТЕЙ КОНВЕНЦІЇ ТА ЗАКЛЮЧНИХ ЗАУВАЖЕНЬ КОМІТЕТУ CEDAW

СТАТТЯ 2

Держави-сторони засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх її формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок...

Відповідь на Заключні зауваження # 18-19, Про необхідність укріпити Національний механізм з гендерної рівності

За період Доповіді політика і заходи з недискримінації жінок в Україні зіткнулися з політичним опортунізмом з боку попереднього Уряду, і з нестачею інституційної спроможності Уряду і держави здійснювати необхідні заходи.

У період з 2010 р. і до кінця 2013 р. через адміністративну реформу національний механізм забезпечення гендерної рівності був фактично зруйнований. Відповідальне за питання рівності Мінсім'ямолодьспорту було ліквідоване. Через 5 місяців Указом Президента від 6 квітня 2011 р. його функції були частково передані Мінсоцполітики. Але там питання рівності почали регулювати лише через рік, коли з 1-го листопада 2010 р. у ньому з'явився відповідний департамент.² На період звіту Департамент включав 5 штатних одиниць відділу гендерної політики, три з яких заповнені.

Водночас об'єктивно повноцінної передачі повноважень щодо гендерної політики у галузевій вертикалі виконавчої влади від одного міністерства до іншого не відбулося. На 2012 р. адміністративна реформа не була завершена, її другий етап, реформа управління місцевого рівня, початий не був. То ж, вертикальна структура управління питаннями рівності від Мінсоцполітики до обласних та районних державних адміністрацій була фактично відсутня. Так, у 2011 р. відповідальні за реалізацію Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей»... відділи на місцях отримували вказівки з трьох різних ЦОВВ.

² Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, затверджена Постановою КМУ від 26 вересня 2013 р. № 717

Крім того, немає нормативного акта, що регулював би структури, підпорядкованість та численність підрозділів з питань рівності та прав жінок на національному і місцевому рівнях. Тому реорганізація та скорочення структур відбувалася за рахунок «гендерних» підрозділів. Це призводило до втрат кваліфікованих кадрів та матеріальної бази. У наслідку, коли у 2014 р. реформа дійшла до районів, інституційний механізм послабшав ще більше.

Громадські консультативні структури збереглися довше. Продовжували діяти біля 10 гендерних ресурсних та 20 гендерних освітніх центрів, різного рівня підпорядкування та форм юридичної реєстрації. Але, якщо у 2012 р. у 16 голів облдержадміністрацій були радники з гендерних питань, а при облрадах діяли Експертні ради з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознаками статі, то на час написання Державної доповіді в місцевих органах виконавчої влади інституту радників вже нема.

Останні два роки дорадчі та консультативні органи з питань прав жінок та гендерної рівності відтворюються. Відновлена Експертна рада з питань протидії дискримінації за ознакою статі. Продовжує існувати Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми (підпорядкована КМУ). Крім них при Мінсоцполітики створено Міжвідомчу робочу групу щодо запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування. Створена і існує робоча група з питань політики гендерної рівності при МОН. При обох міністерствах на громадських засадах працюють радники з гендерних питань. Часто ці органи дублюють діяльність одне одного, що не покращує результат.

Натомість, розширення штату чи повноважень виконавчих органів з питань гендерної політики не відбувається.

Проблемою лишається повна відсутність розробки гендерної політики в державі.

З 2010 року здійснювати експертну й дослідницьку роботу з гендерних питань для держави практично нікому. Підготовка державних документів у галузі рівності, таких, як Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року передбачає залучення фахівця для написання тексту та подальше узгодження написаного з адвокати організаціями-партнерами Мінсоцполітики. Системну роботу з питань рівності жінок цей підхід виключає. Підготовані таким чином документи суб'єктивні і є мало дієвими.

Певним субститутом відсутньої виконавчої влади у цей період спрацював апарат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, посилений у 2010 р. В офісі Уповноваженого був призначений окремий Представник уповноваженого з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності. В його офісі було створено спеціальне Управління з цих питань, включно з відділом з недискримінації, в якому, в свою чергу, працює сектор з гендерної рівності (штат сектора – 1 особа). Водночас, офіс Уповноваженого, і відповідно його Представник своєю діяльністю ніяк не могли замінити здійснення реальної політики у цій галузі. Тим паче за умов, коли держава політики щодо рівності не вела. (Додаток 1).

Ще однією складовою ситуації з Національним гендерним механізмом є інституалізація анти-гендерних ініціатив. Рухи, що діють під гаслами «знищення гендерної ідеології», як «ворожої до дітей та сім'ї», мають представництва серед депутатського корпусу, виконавчої влади та в наукових установах. Мімікуючи під про-сімейну політику, вони організували та проводили лобістську діяльність в Парламенті. У 2016 р. цю діяльність інституалізували через утворення офісу Урядового уповноваженого з питань сім'ї, підпорядкованого Кабміну, з апаратом та повноваженнями. Через протести жіночих та інших правозахисних організацій рішення було відмінене у серпні 2016 р.

ВИСНОВКИ.

Національний інституційний механізм з питань рівності є переважно символічним. Його штат, п'ять осіб, недостатній для по-

кладених на нього завдань. Відповідний відділ Мінсоцполітики потребує розширення. Кваліфікація його співробітників недостатня для виконання покладених на відділ функцій. Завдання розробки гендерної політики узагалі не виконуються ніяк, і ніким. Інституційна невизначеність і слабкість спричиняє відсутність цілісної й продуманої політики гендерної рівності з боку Уряду.

Рекомендації Комітету # 18 не 19 не виконані. Ситуація в країні розвивається в протилежному напрямку.

СТАТТЯ 3

Держави-учасниці вживають в усіх галузях, і, зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок, з тим, щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини і основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Заключні зауваження # 20-21 Про завершення Державної програми з рівності та її оцінку

На 2010 р. припинила дію попередня Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р. Незалежну оцінку її ефективності здійснив Жіночий консорціум України. Програму визнали декларативною, а критерії оцінювання її заходів – невизначеними. Позитивним було лише її прийняття, бо вказувало на збереження мети досягнення рівних прав серед керівних принципів державної політики.

Наступна Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р.³ (далі: Державна програма) була розроблена 2010 р., але через руйнування інституційного механізму і відсутність відповідального ЦОВВ її затвердження тривало три роки. Зокрема її виносили на спеціальні Парламентські слухання «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення» у вересні 2013 р.

3 Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, затверджена Постановою КМУ від 26 вересня 2013 р. № 717

В умовах різкого суспільного зламу та відходу від принципів гендерної рівності, що тривав з 2010 по 2013 рр., програма не відповідала вимогам комплексного гендерного підходу. Вона була недієвою, й була зорієнтована на часткові кроки в окремих галузях.

У цей період державні адміністрації, переважно Сходу й центру України розробляли власні локальні програми. Проте, питання рівності часто поєднувались у них із іншими, такими, як оздоровлення дітей (Запорізька область, Комплексна обласна програма з оздоровлення та відпочинку дітей, підтримки сім'ї, молоді, гендерного паритету та протидії торгівлі людьми на 2012-2016 рр.) чи подібні питання.

2016 року Мінсоцполітики оголосило розробку нової Державної програми «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків на період до 2021 р.». При цьому вперше не було зроблено ні урядової, ні незалежної оцінки результативності чинної програми. Обидва звіти Мінсоцполітики за її виконання, у 2013 та 2014 рр., не дозволяли оцінити ефективність навіть тих точкових заходів, що проводились. Крім того, реалізувалася вона переважно силами громадськості та за рахунок міжнародних організацій.

Внаслідок цього є великий ризик, що наступна програма повторить недоліки першої. Низька спроможність Мінсоцполітики в галузі розробки програмних документів з гендерних питань, фактична відсутність компетентних розробників, непрозорість національної системи гендерної статистики, неможливість визначення вразливих груп та критична нестача статистичних і дослідницьких даних не дозволяють Уряду готувати комплексну стратегію впровадження гендерної рівності.

За оцінкою експертів Центру «Розвиток демократії», галузеві міністерства, Мінкультури, МОН, МОЗ, ДСНС, Мінрегіонбуд, Мінфін та Мінінфраструктури на всіх рівнях влади виконують законодавство про рівність формально, слабо розуміючи його зміст. Саме за вимоги Міністерства фінансів, бенефеціара проекту «Гендерне бюджетування», підтриманого ООН-жінки, було вилучено термін і підхід «гендерне бюджетування» з проекту нової Державної програми.

ВИСНОВКИ.

Нинішня практика Уряду розробляти стратегічні документи з питань рівності силами запрошеного фахівця, із наступним погодженням із проурядовими жіночими організаціями, має бути змінена. Україна потребує продуманої і комплексної стратегії впровадження гендерної рівності, а не часткових кроків.

Рекомендації Комітету # 18-19 виконані частково. Державна програма прийнята, але комплексною вона не стала.

СТАТТЯ 4

1. Вжиття державами-учасницями тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками і жінками....

Заключні зауваження # 22-23. Тимчасові спеціальні заходи

З 2013 р. в Україні почалися з'являтися законодавчі ініціативи щодо тимчасових спеціальних заходів (гендерних квот) у політичному представництві. Тоді був внесений Пункт 10 у Статтю 8 Закону України «Про політичні партії». Він передбачив «мінімальний рівень представництва осіб однієї статі не менше 30% загальної кількості кандидатів виборчого списку». 2015 р. був прийнятий Закон України «Про місцеві вибори», Стаття 4. «Рівне виборче право» якого передбачила, що «Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 % загальної кількості кандидатів у виборчому списку».

Але ця норма мала неімперативний характер. Її недотримання ЦВК не вважало за підставу відмовляти у реєстрації списку кандидатів партії. виправити ситуацію мали за мету відразу декілька законопроектів, включно з урядовим, один з яких⁴ отримав схвальну ре-

4 Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі)» від 10.10.2013 р. N 3411

комендацію профільного Комітету. Однак ВРУ його не прийняла, і 27.11.2014 законопроект був відкликаний.

У результаті на виборах до парламенту 2014 р. цієї норми дотрималось тільки 7 партій. За даними гендерних моніторингов, партії розміщали кандидаток-жінок у кінці виборчого партійного списку.⁵ На парламентських виборах-2014 дещо виросло число кандидаток у виборчих партійних списках – на 5%, та кандидаток на мажоритарних округах – на 2%. Однак для оптимізму цього замало. Фактично, відсоток жінок парламентарок у нинішньому парламенті зріс на 2.4% – з 8% у ВРУ VII скликання, до 10.4% у нинішньому складі ВРУ.

Під час місцевих виборів 2015 р. тільки 38% із 132 партій-учасниць перегонів відкривали свій статут. Лише у 25% з них була норма про гендерну квоту в списках кандидатів до ВРУ. Загалом із 748 партійних списків жінки очолили 86 (або 11.5%). Тобто майже втричі менше від загального числа кандидаток (30,8%).⁶ Це вказує на низьку готовність партій висувати і підтримувати жінок-лідерів.

Водночас, перша лобістська кампанія «за» гендерні квоти стала двигуном цих законопроектів і посприяла обізнаності суспільства про необхідність тимчасових спеціальних заходів.

Крім цього, є позитивний досвід партії «Самопоміч». Партія єдина отримала 19,5 мільйонів гривень державного фінансування за те, що виконала гендерну квоту. Вона виявилась єдиною парламентською партією, де жінки-депутатки внаслідок виборів за партійними списками склали не менше третини фракції. У результаті «Самопоміч» отримала всю суму, призначену всім партіям за дотримання ними гендерної рівності.

Квоти щодо посад на державній службі пропонував урядовий проект Закону «Про вне-

сення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Проте його не підтримав Комітет ВРУ з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин. Документ було відхилено 5 лютого 2014 р. Інших спроб застосувати тимчасові засоби рівності у держслужбі не було.

Застосування тимчасових вирівнюючих засобів в інших сферах, передовсім в економічній, поки що недосяжне. Тут справи йдуть найгірше. Наразі в Україні немає хоч трохи повної статистики про представництво жінок у бізнесі (дані, які збирає та аналізує Державна служба України з питань регуляторної політики та підприємництва), про реальну кількість «жіночих» підприємств, що знаходяться у власності жінки, або у її управлінні на топ позиціях. Навіть якщо не враховувати непрозорий характер власності, притаманний Україні, та поширену практику «записувати» бізнес на члена сім'ї-особу жіночої статі. За даними Світового банку 2011 р., 78% усіх українських підприємств очолювали чоловіки. Лише 6% керівників великого бізнесу – жінки. А за даними жіночих організацій, в Україні 95% капіталу зосереджено в руках чоловіків, оскільки приватизація фактично пройшла повз жінок.

Тимчасові вирівнюючі заходи для жінок із вразливих груп згадані в чинній Державній програмі (пункт «VI. Здійснення заходів, спрямованих на розвиток у жінок лідерських навичок для участі у прийнятті управлінських рішень...»). Вказано, що «особливу увагу слід приділити жінкам із сільської місцевості, представникам національних меншин та жінкам з особливими потребами». Проте на рівні заходів цієї ж програми такого напрямку уже немає. Він змінений на «гендерні програми і надання послуг в Державній службі зайнятості», але вже для інших категорій населення («шукачі роботи, роботодавці та молодь») Заявленої уваги жінки з вразливих груп вже не отримують.

Взагалі, Мінсоцполітики вкрай складно визначати вразливі категорії жінок через брак необхідних методик та статистики.

ВИСНОВКИ.

Тимчасові вирівнюючі заходи у політичній сфері неімперативні й через це недієві. Їх роз-

⁵ Гендерний моніторинг парламентських виборів 2014 року: Порівняльний аспект виборів 2012 і 2014 років / Режим доступу: http://wcu-network.org.ua/public/upload/files/1421248450_%D2%90enderniy_monitoring_A5_dlya_druku.pdf

⁶ Фінальний звіт КВУ за результатами гендерного моніторингу на місцевих виборах 2015 року / Вибори в Україні, 2015.

робка та застосування в економічній та інших сферах відсутня. Уряд не розробляє цих заходів для жінок із вразливих групі. Комплексні вирівнюючі дії з боку держави наразі лишаться в перспективі

Заключні зауваження # 22-23 виконані частково.

СТАТТЯ 5

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою:

а) змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей ...

Заключні зауваження # 24-25, Щодо поширеності стереотипних уявлень

На жаль, в Україні застарілі уявлення щодо ролей жінок і чоловіків змінюються поволі. Реклама та ЗМІ все ще нав'язують думку, що провідні ролі у суспільстві мають належати чоловікам.

Втім відбуваються певні позитивні зміни. Громадськість втрачає терпимість до сексизму у ЗМІ. З'явилася практика протестних листів та судових позовів. Коли у березні 2016 р. ведучий радіо «Ера» Матвій Ганапольський зневажливо повів себе у прямому ефірі щодо телефонних звернень жінок, громадськість відреагувала миттєво. МФО «Рівні можливості» отримало письмові протести. А ГО «Жіночий інформаційно-консультативний центр» та Центр «Ла Страда Україна» нагородили журналіста «Анти-відзнакою гендерної рівноваги».

На жаль, інформаційно-просвітницька робота Уряду з популяризації рівності статей, рівноправного статусу та обов'язків жінок і чоловіків у приватній та суспільній сферах, питань прав людини – несистемна та нестабільна. Держава не впливає на комерційні канали ТВ та радіо. Тому дискримінаційні та сексистські програми та реклама продовжують випускатися.

Закон України «Про рекламу» забороняє дискримінацію щодо статі в рекламних оголо-

шеннях. Проте Уряд не здійснює належного нагляду за його виконанням. Моніторинг виконання цього закону на медіа-ринку виконують громадські організації. І виявляють, наприклад, оголошення з вказівкою статі бажаного претендента (Додаток 2). Позитивно, що прояви сексизму починають з'являтися менше.

ВИСНОВКИ.

Щодо виконання Заключних зауважень Комітету # 24-25, фіксуємо позитивні зрушення. Водночас, вони відбуваються завдяки громадянському суспільству, а не урядовій політиці в даній сфері.

СТАТТЯ 6

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання протитуції жінок.

Заключні зауваження # 30-31, Про потребу усунути корінні причини торгівлі людьми...

Заключні зауваження # 26-27, Про насильство стосовно жінок

Заключні зауваження # 28-29, Про притулки і проблемами доступу до них

Україна залишається країною походження, транзиту та призначення у торгівлі жінками, чоловіками й дітьми. В ній фіксуються всі її види, сексуальна експлуатація, трудова експлуатація та жебрацтво. Наявна і внутрішня торгівля людьми.

В період Доповіді, не зважаючи на активність Уряду і держави, сумарна ефективність політики з протидії торгівлі людьми впала. Це відбулося з 2012 на 2013 рр., і останні три роки ситуація лишаться стабільно важкою. Питання ідентифікації і надання допомоги постраждалим; низька міжвідомча координація й слабкий механізм взаємодії суб'єктів влади у протидії торгівлі людьми, непрозоре і малоінформативне її висвітлення все ще лишаться вузькими місцями урядової політики.

Динаміка дзвінків на Національну «гарячу лінію» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації Центру «Ла Страда-Україна» показує, що кількість постраждалих жінок зростає: 519 дзвінків у 2012 р., 564 у 2014 р.. Також, звіт Trafficking in Persons Report-2015 залишає Україну в «Контрольному списку II групи» країн, чії уряди не цілковито дотримуються мінімальних стандартів TVPA чи мають значне число жертв торгівлі людьми.

З анексією АР Криму та окупацією Росією частин Донецької й Луганської областей маси людей, в тому числі жінок та дітей, покинули свої житла й переїжджали на контрольовані Україною території (за даними Мінсоцполітики, 1,6 млн. осіб на кінець 2015 р.), ставши ВПО. За даними Оцінки ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми внутрішньо переміщених осіб «Ла Страда-Україна», факти торгівлі людьми щодо ВПО відомі 6,5% респондентів із тих, хто виїхав із зони військових дій, і 12,5%, з тих, хто повернувся на місця постійного проживання. Через відсутність моніторингу та нормальної роботи правоохоронних органів фіксувати ці випадки складно. Жертви фактично залишаються беззахисними.

Через скрутні соціальні обставини жінки й дівчата з уразливих груп задля забезпечення себе та своїх сімей часто починають надавати сексуальні послуги за винагороду, як із залученням, так і без залучення торговців людьми. Цих жінок притягають до адміністративного покарання за ст. 181.1 АК України за заняття проституцією. Часто – задля досягнення показників щодо розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми.⁷ Через стереотипи, що жертва сама винна, що зазнала насилля та дискримінації, скарги таких постраждалих подані у відділи внутрішньої безпеки МВС на дії правоохоронців, зазвичай ігноруються.

Внаслідок цього жінки та дівчата часто стають вразливими до інфікування ВІЛ/СНІДом, особливо – у разі, коли вони наркотично-залежні.

⁷ Дотримання прав вразливих груп населення (наркозалежні та працівники комерційного сексу) у діяльності правоохоронних органів : [аналіт. звіт за результатами дослідження] / Авт. кол. Ю. Белоусов, З. Швець, В. Семенюк, В. Чупров, С. Швець. — К.: Паливода А.В., 2016. — 96 с.

За непрямыми оцінками БО «Всеукраїнська ліга „Легалайф», на 2013 р. в Україні до надання сексуальних послуг за винагороду були залучені біля 100 тис. € свідчення, що співробітники профільних відділів протидії торгівлі людьми МВС застосовують до затриманих секс-працівниць шантаж та вимагають гроші. Є випадки дискримінації та насильства.

Окрему уразливу групу складають жительки сільських місцевостей. Українські вербувальники часто застосовують до них насильство, обман та боргову кабалу.

Діти в дитячих будинках та кризових центрах залишалися вкрай уразливими до торгівлі людьми по всій території України.

Постраждалі потребують підтримки, яку їм могли б надати спеціалізовані установи. Але державі бракує коштів, хоча переважний обсяг діяльності з протидії торгівлі людьми в Україні фінансують міжнародні організації.

ВИСНОВКИ.

Зауваження Комітету 31-32 виконані частково, в частині законодавства щодо торгівлі людьми. Фінансування з боку Уряду заходів цієї програми та її ефективне здійснення лише очікуються.

Заключні зауваження # 26-27, Насильство щодо жінок

Закон, що регулює державну політику України у сфері протидії насильству щодо жінок «Про попередження насильства в сім'ї» (2001 р.), та низка підзаконних актів, висвітлені в попередніх державних та альтернативних доповідях по CEDAW.

Інші види гендерно зумовленого насильства в Україні законодавчо не регулюються, Уряд їх не адмініструє, громадські організації діяльності щодо них не ведуть.

Однак і чинний закон належно не виконується. У першу чергу через реорганізацію відповідних служб в цей період. Місцеві Управління сім'ї та молоді, що до 2010 р. займались попередженням сімейного насильства, були реорганізовані. Навчені фахівці напрацьовані ме-

ханізми взаємодії з державними й недержавними установами були втрачені. Реалізацію державної політики в цій сфері поклали на непідготовлених співробітників, що спеціалізувались на інших питаннях. Також, з 2014 р. фактично почалось скорочення посад фахівців із соціальної роботи.

Тому в цій сфері фіксуємо низку проблем.

Проблемним є з'ясування факту вчинення насильства в сім'ї, або реальної загрози його вчинення. Цей факт має бути встановлений у триденний термін, але через розгалужені дії відповідальних установ ця умова не витримується. Від сільських та селищних рад така інформація фактично не подається. Відповідно сільські жінки майже не можуть поскаржитися на факт насильства.

Поліція та представники органу виконавчої влади ігнорують необхідність їх присутності при встановленні факту насильства, вчиненого в сім'ї. Зазвичай це повністю покладається на співробітників соціальних служб. Профільні органи місцевої виконавчої влади не мають і не збирають інформації про сім'ї, де є рецидиви домашнього насильства. Цілком відсутня інформація про вчинення інших видів гендерно обумовленого насильства.

Відсутній, або не містить інформації про адресу та послуги, реєстр установ та організацій, що працюють на запобігання насильству в сім'ї. У наслідку звернення про вчинення насильства в сім'ї розглядають формально. Постраждали, особливо жительки віддалених поселень, не отримують необхідної чи своєчасної допомоги. Подібно, допомоги фактично не отримують, і дівчата та жінки з інвалідністю (Додаток 3).

Жертви домашнього насильства зазнають подвійної дискримінації. Потерпівши від кривдника, вони стикаються з неналежним реагуванням щодо захисту їх прав та отримання необхідної допомоги.

Законодавство передбачає покарання кривдників: від профілактичного взяття на облік у міліції до притягнення до відповідальності через невиконання захисного припису чи ігнорування корекційної програми.

Але ці заходи низькоефективні. Щороку на

профілактичному обліку міліції перебуває близько 100 тис. осіб, які вчинили домашнє насильство. Біля 90% з них отримують попередження про його недопустимість. Але дані соціальних служб та дослідження свідчать, що в сім'ях де було зафіксовано насильство, проблеми не вирішуються роками. Органи МВС щороку направляють на корекційні програми тільки 6% кривдників. А проходить корекцію менше 1%. Є регіони, де такі програми не впроваджуються взагалі. Іще 5% кривдників щороку суди виносять захисні приписи. Але українське законодавство не передбачає їх відселення, тому врешті жінка змушена виїжджати сама. Притулки не гарантують особистої безпеки, і навіть там жінка належно не захищена.

Задля зміни ситуації в Україні підготували законопроект «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству...», та два супровідні закони (N 5294, «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та N 4952, «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи...»).

Але парламент провалив її прийняття через наявність в тексті та в супровідних законопроектах терміна «гендер» і закріплені в цих документах підходи, спрямовані на захист прав жінок.⁸

ВИСНОВКИ.

Існує нагальна потреба у прийнятті пакету законопроектів про запобігання й протидію домашньому насильству, та ратифікації Стамбульської конвенції.

Заключні зауваження # 26-27 практично не виконані.

Заключні зауваження # 28-29 Притулки і проблеми доступу до них

На кінець 2014 р. кризові центри для постраждалих від насильства в сім'ї працювали

⁸ Стенограма засідання ВРУ 34 від 17 листопада 2016 року / Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6366.html>

лише у Запорізькій (на базі громадської організації) та Хмельницькій (державний заклад) областях.

Крім них, отримати притулок і соціальну допомогу постраждали від насильства в сім'ї можуть у Центрах соціально-психологічної допомоги. Центри працюють у 18 областях України із 27: Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та у м. Києві. Як правило, вони розміщені в обласних містах.

Центри надають послуги не лише постраждалим від насильства жінкам, й у них часто бракує вільних місць. Ця проблема посилилась через військові дії на Сході України, бо центри приймають велику кількість ВПО. Проте центри відмовляють в притулку жінкам похилого віку чи з сильними проблемами здоров'я. То ж, притулки недоступні для такої вразливої групи, як жінки з інвалідністю. Також, притулки не можуть гарантувати надійної безпеки жінкам.

Та це все одно краще, ніж у Вінницькій, Полтавській, Харківській та Херсонській областях, де для постраждалих від насильства в сім'ї немає жодного закладу, у якому їм надали б допомогу і притулок.

ВИСНОВКИ.

Зберігається потреба в спеціалізованих закладах, що надавали б допомогу постраждалим від домашнього насильства, незалежно від віку і стану їх здоров'я, та які були доступні й мешканкам віддалених районів та сільських місцевостей.

Рекомендація Заключних зауважень # 28-29 щодо забезпечення притулками лишається невиконаною.

СТАТТЯ 7

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному і суспільному житті країни, і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право:

- а) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та обиратися в усі публічно виборні органи;
- б) брати участь у формуванні і здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;
- с) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського і політичного життя країни.

Заключні зауваження # 32-33 Участь жінок у політичному й суспільному житті

Право жінок брати участь у суспільно-політичному житті гарантують Стаття 24 та Стаття 71 Конституції України. Також Україна закріпила гендерну квоту в політичному представництві, змінами до Закону України «Про політичні партії», та прийнявши Закон України «Про місцеві вибори». Однак неімперативний характер цієї норми, та відсутність санкцій при відмові партій її дотримуватись, у підсумку значущого ефекту не дали.

По наслідках місцевих виборів 2015 року в обласних радах переважно додалося по 1-2 «жіночих» мандати (14 областей). Вінницька, Черкаська та Одеська облради відповідно втратили 10, 9 та 7 мандатів депутаток-жінок. Є різке зростання у Львові та Хмельницькому – 9 та 8 відповідно. Але тому, що попередній склад цих рад був занадто «чоловічим». Впливу квот експерти не побачили. В більшості областей їх враховувала одна з партій або й жодна.

За ініціативою Уряду, квоти на держслужбі пропонував проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (№ 3411-2). Та його не схвалив профільний Комітет ВРУ і 5 лютого 2014 р. його було відхилено. Інших спроб вплинути на відсоток жінок у державній службі не було.

Наразі кількість жінок на державних посадах не регулюється і є низькою, хоч і вищою ніж у парламенті. В КМУ з 23 міністрів – жінок три. Серед заступників міністрів жінок 25%, а серед вищого керівництва 17 міністерств жінок 18%. Для порівняння, у 2015 р. в 5 міністерствах з 17 – це Мінсім'ямолодьспорту, Міноборони, Міненерго, Мінрегіонбуд та Мінкультури на посадах у вищому керівництві взагалі не було жінок.

Лише одну з 25 місцевих державних адміністрацій в Україні (24 обласних і міської) очолює жінка. Крім того, в адміністраціях 14 областей жодної жінки немає на посадах заступника голови. Загалом по країні, лише 16% цих посад займають жінки.

Участь жінок у житті політичних партій є переважно технічною. Відповідно Гендерного моніторингу парламентських виборів 2014 р., жінки працюють у партійних офісах та штабах. Зі 123 партій-учасниць у місцевих виборах 2015 р., тільки в 23 випадках жінка очолювала центральні органи партії або була одним із керівників. Це 17,4% від їх загального числа.

Водночас, жінки стають помітнішими у громадсько-політичному житті, і партії змушені збільшувати їх представництво.

Під час сплеску волонтерських громадських ініціатив, пов'язаних з Майданом у 2013 р. і АТО, що почалася у 2014 р. жінки були дуже активні. Часто вони ініціювали й очолювали багато з цих ініціатив. Євромайдан-SOS, Крим-SOS, Фонд Діани Макарової, Проект «Народний тил», інші волонтерські неурядові організації та асоціації. Це відкрило їм двері до відповідних державних органів, але переважно на консультативні ролі.

Жінки не мають реального впливу на реформи. Жодний з 17 основних напрямків реформування країни не передбачає участі експертів з гендерної рівності, або застосування будь-якої гендерної експертизи. Тим більше, в них не представлені жінки з вразливих груп.

ВИСНОВКИ.

Суспільно-політичні можливості жінок лишаються нерівними із чоловіками. Їх частка у ви-

борчих органах та на призначуваних посадах високого рівня все ще лишається критично низькою. Це стосується як державного і політичного, так і громадського секторів.

Рекомендації Комітету # 32-33 виконані частково.

СТАТТЯ 8

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій.

Українські жінки обмежені у представництві Уряду в міжнародних відносинах та все ще мають мало впливу на прийняття рішень в цій сфері.

За даними Державного звіту, співвідношення чоловіків і жінок в апараті МЗС України становить приблизно 70% на 30%. Проте у 2015 р. із 600 працівників в МЗС лише 38 жінок, або 6,3%, обіймали керівні посади.

У липні 2014 р. Президент України доручив голові МЗС збільшити кількість жінок-дипломатів на чолі українських дипломатичних установ в країнах Євросоюзу. Проте, із 84 посад послів України у світі лише чотири обіймають жінки, що менше 4%. Ще одна жінка – Тимчасовий повірений у справах України в Чорногорії, II секретар з консульських питань. І це все.

В штаті усіх посольств України переважають чоловіки. Постійне представництво України при ООН очолює чоловік, серед 20 співробітників дві жінки – радник з політичних питань, член групи РБ ООН, та I секретар з політичних питань, член групи РБ ООН. У Представництві України при ЮНЕСКО працюють виключно чоловіки.

Позитивно відрізняються лише три міжнародних представництва.

Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організацій у Женеві. Його очолює чоловік, проте його заступник – жінка. Також половину спів-

робітників представництва становлять жінки. Жінки – Торговий представник України в СОТ; та Керівник Постійного представництва України при координаційних інститутах СНД.

ВИСНОВКИ.

За звітний період суттєвих змін щодо рівності у міжнародному урядовому представництві не відбулось.

СТАТТЯ 10

Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для того, щоб ліквідувати дискримінацію щодо жінок, з тим, щоб забезпечити їм рівні права з чоловіками в галузі освіти

Профільні закони України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», і «Про вищу освіту» мають статті, що гарантують рівні права на здобуття освіти незалежно від статі, окрім Закону «Про професійно-технічну освіту», де такої статті нема. У проекті нового закону «Про освіту» задекларована гарантія захисту учасників освітнього процесу від будь-яких форм дискримінації.

З 2014 р. Україна поновила активність держави у впровадженні рівності жінок у сфері освіти. Проте за оцінками НУО, з урахуванням інфляції урядові видатки на освіту у 2015 р. скоротилися на 30-40%. Через розпочату Освітню реформу погіршилося становище жінок у вишах, де було розпочато скорочення посад викладачів і співробітників, які займають переважно жінки. Скорочення гуманітарної складової у ВНЗ викликало скорочення годин викладання і відповідно оплати праці викладачів, де теж переважають жінки.

Зберігається дискримінація дівчат при прийомі до вишив МВС та МОУ. Ускладнений вступ студенток до військових кафедр ВНЗ. Студентки вишив, особливо технічних спеціальностей зазнають демотивації з боку викладачів. Інноваційні науково-технічні та перспективні академічні проекти у ВНЗ не мають обов'язкової гендерної складової.

У середній школі зберігається роздільне навчання з «фізичної культури», «обслуговуючої праці» та «захисту Вітчизни», що порушує право дівчат на рівні програми навчання. Видавнича політика МОН також дискримінаційна. Міністерство рекомендує підручники з статево-обмеженим спрямуванням: «Трудове навчання для дівчат», 2015 р. і «Трудове навчання для хлопців», 2013 р.

Поза увагою МОНу доступ дівчат і жінок із вразливих груп до освіти, й не тільки вищої, а й середньої та початкової. (Детальніше про це – у Доповіді до Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок стосовно становища ромських жінок в Україні, 2016).

У 2014 р. МОН звернуло увагу на стереотипи щодо жінок у шкільних підручниках та завданнях, але не змінило навчальні програми для середньої школи. Тим часом, поширення стереотипів впливає на вибір дівчат та обмежує їх доступ до інноваційних перспективних професій.

Протягом періоду Доповіді не велось системної освіти зі статевого виховання, репродуктивного та сексуального здоров'я. 2012 року спостерігався пік антигендерної інформаційної кампанії в освіті. З 2011 р. інформаційно-просвітницькі кампанії з питань гендерної рівності в освіті поступилися антигендерним інформаційним кампаніям. За даними БО БТ «Київський інститут гендерних досліджень», їх пік у освіті спостерігався у 2012 р. Відзначалися факти цькування й переслідувань активісток гендерної освіти. У цьому найактивнішими були Волинська, Тернопільська, Закарпатська, Рівненська області та Київ.

У 2013 р. антигендерні рухи у освіті поширились на ряд законодавчих ініціатив. Ключовою була ініціатива вилучити термін «гендер» з усіх нормативних документів в Україні.

В сфері наукової діяльності з'явилися галузь та спеціальність «богослов'я», але досі немає спеціальності «гендерні дослідження». Ініціативи науковців щодо системного викладання гендерних досліджень поки не підтримані, фахівці за цим напрямком не готуються, а тематика не входить до класифікаторів професій та спеціальностей.

У Державному звіті зазначено, що наукові знання з питань гендеру систематизовані та поширюються в академічних та університетських центрах України. Насправді, вони не систематизовані і не завжди наукові. За відсутністю інституалізації, тематика лишається маргіальною, а керівництво й експертизу студентських досліджень проводять не фахівці. Публікації, що видаються як гендерні дослідження, не завжди фахові. А іноді відверто сексистські.

З 2011 р. в Україні знижується масштаб та кількість наукових конференцій за гендерною тематикою. Зараз видаються два наукові журнали, в яких висвітлюється гендерна тематика в освіті, «Гендерна парадигма освітнього простору» (з 2015 р.) та «Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Гендерні дослідження» (2015 р.), проте не видається жодного фахового, індексованого наукового видання з цих питань.

Пункт 3 Розділу VIII Державної програми містить напрямок щодо постійного виконання робіт із запровадження гендерних підходів у систему освіти. Зокрема розробку навчальних планів із включенням до них курсів, занять з питань гендерної рівності, проведенням гендерної експертизи підручників та навчальних планів. Але його виконання було безстроково відтерміновано, а фінансування не передбачалось. Нині програму завершено, і розробляється нова, тоді як зрушень по виконанню даного пункту так і не видно.

ВИСНОВКИ.

Питання гендерної рівності в освіті та впровадження гендерного компоненту в навчальних програмах за останні роки стали критичними і потребують негайного впливу.

СТАТТЯ 11

...Держави-учасниці вживають всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі зайнятості, з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права...

Заключні зауваження # 34-35 Про вжиття заходів щодо рівної оплати за рівну працю, скорочення професійної гендерної сегрегації та іншої дискримінаційної практики

Заключні зауваження # 36-37, Про розширення економічних можливостей жінок

Порівняно з періодом попередньої доповіді реальне становище українських жінок на ринку праці погіршилось.

Зарплати жінок як джерело їх доходів та економічної самостійності складають від 0.47% до 0,78 зарплат чоловіків. Станом на кінець 2015 р., жінки в середньому отримували 0.75% зарплати чоловіків, але зарплатна нерівність за статтю в окремих видах економічної діяльності була вищою. У фінансовій та страховій діяльності вона знижувалась до 0.66%, в мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку – 0.47% зарплати чоловіків. Показник Індексу економічної нерівності GGGR-2015 оцінює співвідношення заробітної плати жінок до чоловіків в Україні як 0.66%. Причому, рейтинг погіршено з 2014 р. на 11 пунктів, коли Україна мала 56 місце проти 67 в 2015 р.

Серед неформально зайнятих відсоток жінок дуже значний. Згідно вибіркового обстеження населення, вони «неформально» працюють на домогосподарства чи на себе. І вони ніяк не захищені юридично. Чоловіки ж «неформально» працюють на інших, тобто у тіньовому секторі економіки, але оплачуваної праці (Додаток 4).

Ті з жінок, які працюють на оплачуваній «неформальній» роботі, зазвичай зайняті на низькооплачуваних посадах продавців у крамницях, на лотках і ринках (близько 54%), працівників закладів ресторанного господарства (6,79%), різноробочих у сільському господарстві (5,14%), домашньої прислуги та прибиральниць (5,13%) або швачок (3,70%). Часто трудові угоди та інші документи для прийняття на роботу заключаються з ними короткотерміново, щоб при вагітності чи відпустці по догляду за дитиною жінку можна було звільнити без виплати соціального забезпечення. Подібна практика стосується й лікарняних та відпусток.

Лишається значною горизонтальна та вертикальна сегрегація, як чинник гендерного розриву в зарплатних доходах. Держстат не обробляє та не оприлюднює дані по посадах/статі/виду економічної діяльності. Тому зацікавлені сторони проводять відповідні обстеження самотужки.

За дослідженням гендерної зарплатної нерівності (AIN.UA, 2016 р.), в комерційному секторі жіноча заробітна плата зменшувалась принаймні останні три роки. Із 74% від чоловічої заробітної плати у 2013 р. вона фактично зменшилась до 59% в 2015 р. Зараз, на позиціях топ менеджера жінки отримують 0.58% зарплати чоловіка, на позиції менеджера середньої ланки 0.65%, на позиції старшого спеціаліста або керівника групи 0.58, на позиції спеціаліста 0.59, та 0.64 – на робітничих спеціальностях. Тобто фактичні зарплатні розриви суттєво більші, ніж за офіційними даними.

Питання рівної оплати за працю рівної вартості в Україні стоїть гостро. Проте в жодному державному документі немає механізмів визначення такої рівноцінності.

Жінки, що працюють у бюджетній сфері концентруються на посадах з низькою оплатою, але з високими соціальними гарантіями. Порушення цих гарантій критично впливає на їх сукупний дохід. У приватному секторі пріоритетом для жінок є порівняно висока оплата. Тому, наприклад, дотримання соціальних гарантій на вимогу Інспекції праці, може знизити їх дохід (Додаток 5).

Наразі, тіньова зайнятість населення за своїми обсягами сягає розмірів офіційної. У цих умовах «охоронні» законодавчі акти щодо праці жінок мало дієздатні або не виконуються. Хороший приклад – поширені оголошення, що містять вимогу певної статі (Додаток 6). Чинна судово й досудова системи розв'язання трудових конфліктів неспроможні адекватно реагувати на утиски трудових прав жінок. Хоча окремі експерти фіксують зростання кількості таких спорів саме в судах. Але відповідна статистика звернень до офісу Омбудсмена зростає не показує.

ВИСНОВКИ.

Загалом тип зайнятості і патерни дискримінації жінок на ринку праці різні та залежать від сектору та характеру зайнятості, а також місцевості проживання.

Однак державна політика щодо рівності на ринку праці не має стратегій, що підвищували б економічні можливості жінок, працюючих у різних секторах економіки.

СТАТТЯ 12

1. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я, з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї.

2. Поряд з положенням пункту 1 цієї статті держави-учасниці забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності і годування.

Заключні зауваження Комітету # 38-39 Про стурбованість комітету щодо репродуктивного здоров'я жінок, нестачі медичної статистики та все ще високих показників ВІЛ/СНІДу

Рекомендація #24 виділяє доступ до медичних послуг для жінок порівняно з чоловіками, із наголосом на жінках із уразливих груп. Державний звіт не містить такої інформації. Статистики про доступ жінок із уразливих груп до медичних послуг ні Медстат, ні Держстат не збирають, та не оприлюднюють.

Актуальну ситуацію із доступом жінок до медичних послуг визначає реформа системи охорони здоров'я. Через міркування рентабельності з 2011 р. в країні скорочується мережа медичних закладів. Це укрупнення дуже ускладнило доступ багатьох жінок до медичних послуг, через нестачу часу, доріг, доступного для них і для дітей транспорту, додаткових коштів на проїзд, і загалом їх меншої фізичної мобільності порівняно з чоловіками (Додаток 7).

Реформа особливо зменшила доступ до медичної допомоги, включно первинної, жінкам з сільських районів, а серед них – вагітним, матерям з маленькими дітьми, жінкам з обмеженими можливостями, та похилого віку.

Загальна медико-демографічна ситуація зі здоров'ям в Україні і далі погіршувалась порівняно з 2010 р. Серед жінок, які за даними статистичного збірника «Діти. Жінки та Сім'я в Україні» становлять більшість (53,8%) населення країни, найчисленнішу групу складають жінки віку 50-59 років (3,6 млн. осіб), та старші 60 років (6,2 млн. осіб). Це при середній очікуваній тривалості життя 76 років.

Поряд зі «старінням» жіночого населення, погіршується стан здоров'я жінок репродуктивного віку. Їх смертність від новоутворень зростає. Ситуація ускладнюється незадовільним станом здоров'я матері та дитини та несприятливою динамікою захворюваності новонароджених.

Хоча рівень смертності чоловіків вищий, жінки в Україні більше страждають від хронічних захворювань системи кровообігу та злоякісних новоутворень. Загалом українські жінки більше схильні до хронічних хвороб порівняно з чоловіками (у 1,41 рази). Зі збільшенням віку шанси жінок мати кілька хвороб зростають, від 1,82 у 30-39 років, до майже 8,37 у 60-65 років.

У наслідку саме жінки проводять багато років або більшу частину життя у стані поганого здоров'я, й звертаються по медичну допомогу частіше та лікуються довше за чоловіків. Проте державна політика з питань здоров'я має гендерно нейтральний підхід і ігнорує цей факт.

За даними спеціальних досліджень, лишається незадовільним стан соматичного здоров'я дівчат підлітків. А Щорічна доповідь про стан здоров'я за 2015 р. говорить, що через недоліки сучасної системи забезпечення здоров'я виріс вплив навантажень на фізичний стан дітей. Мова про:

- скорочення профілактичних програм разом з амбулаторіями;
- низьку якість харчування;
- відсутність програм, що формують культуру здоров'я у школярів.
- вилучення фізичних навантажень, передовсім для учениць жіночої статі в системі середньої освіти.

Вилучені з 2011 р. норми фізичної підготовки для школярів і перехід учителів до «урахування індивідуальних особливостей кожної дитини», на практиці обернулось стереотипами, що фізичні навантаження є «надмірними» для учениць жіночої статі.

Поза увагою офіційної медичної статистики

лишаються дівчата з етнічних меншин, дівчатка і жінки з інвалідністю (Додаток 8), інших вразливих груп.

ВИСНОВКИ.

Дані Медстату не відображають непропорційний характер хронічних захворювань у різних гендерних групах. Це не дозволяє виробляти адекватну галузеву політику, бо не дозволяє побачити її реального користувача.

Серед жінок попит на амбулаторні медичні послуги вищий. Вони – основні реципієнти послуг з охорони здоров'я, і це мало б бути в основі у плануванні і здійсненні реформи охорони здоров'я.

Заключні зауваження Комітету # 38-39

Про стурбованість щодо репродуктивного здоров'я жінок, нестачу медичної статистики та все ще високі показники ВІЛ/СНІДу

Питання репродуктивного здоров'я жінок висвітлені в державному звіті. Високі показники ВІЛ/СНІДу висвітлені у тематичному звіті від України, поданому ВІЛ сервісними організаціями.

Згідно Щорічної доповіді про стан здоров'я 2015 р. серед дітей і молоді виростає захворюваність на інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Нажаль, урядова медична статистика не розподіляє ці дані за віком і статтю, тому відсоток дівчат підлітків узнати неможливо (Додаток 9). Тим більше, ми не маємо цих даних стосовно дівчат з уразливих груп.

Дослідницькі дані показують нестачу сексуальної просвіти та належного інформування дівчат та молоді про запобігання вагітності та планування сім'ї. Крім цього, кількість небажаних вагітностей серед дівчат пов'язана і з недоступністю надійних засобів контрацепції. Для прикладу, гормональна контрацепція на один місяць складає понад 70% стипендії. У поєднанні з репродуктивним тиском, складністю і дороговизною абортів це призводить до вбивств новонароджених.

За дослідженням «Сексуальне і репродуктивне здоров'я, гендерна рівність та права лю-

дини, гендерне насильство, економічні і політичні можливості жінок, які живуть з ВІЛ...» можливість доступного переривання вагітності мала лише кожна п'ята серед жінок, які живуть з ВІЛ (17,3%). З них, лише 10,7% мали доступ до якісної медичної допомоги після такої процедури. Отримували чи можуть отримати безкоштовне лікування безпліддя, за потреби, допоміжні репродуктивні технології, тільки 10,6% з них. 25,6% респонденток не проходили консультування щодо безпечного зачаття, і тільки 20,7% отримали необхідну допомогу з цього питання.

Регулююча ці питання Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації»⁹ закінчила роботу у 2015 році. Звіту по її результатам немає. Нової програми не розроблено і не очікується її прийняття.

Натомість з 2010 р. сексуальна просвіта та гендерне виховання молоді згортається. В останні п'ять років – у 2013 та 2016 р.р. реєструвалися законопроекти щодо криміналізації абортів. І хоча наразі законодавство не змінилося, це викликає занепокоєння.

СТАТТЯ 13

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в інших сферах економічного та соціального життя, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

- а) право на сімейну допомогу;
- б) право на одержання позик, застав під нерухоме майно та інших форм фінансового кредиту;
- в) право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, заняттям спортом та в усіх галузях культурного життя.

Уперше за весь час незалежності України, ми надаємо відповідь Комітету CEDAW по цій статті. Це викликано урядовою політикою скорочення соціальних пільг сім'ям та допомоги самотніх матерів. Відповідна ініціатива Мінсоцполітики набула чинності 1 січня

⁹ Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року, затверджена Постановою КМУ від 27 грудня 2006 р. N 1849

2016 р. Вона встановлює залежність видачі допомоги самотнім матерям від доходу сім'ї через «аудит соціальних допомог», ігноруючи репродуктивне навантаження жінок. Внаслідок цього з 600 тис. жінок, які одержували цю пільгу, після перереєстрації допомоги одержують тільки біля 400 тис. жінок.

Сума допомог – від 167 до 455 грн. на дитину у місяць (6,2 \$ – 17 \$) при офіційному прожитковому мінімумі на дитину від 1167.0 до 1455.0 грн.¹⁰ Раніше, у 2014 р. Мінсоцполітики скасував допомогу по догляду за дітьми до 3 років. (Виняток – батьки первістків, народжених до 1 липня 2014 р.). Припинено державну підтримку оплати харчування в школі багатодітним і малозабезпеченим сім'ям, закон переклав це на розсуд місцевих органів влади.¹¹

Дискримінаційні норми є і в планах Кабміну зобов'язати всіх працюючих платити єдиний соціальний внесок. Наразі, 2/3 сільських жінок не залучені до ринку оплачуваної праці. Вже зараз їм нема з чого платити соціальні внески. Обов'язкові вони не зможуть платити тим більше.

Описані зміни не обговорювалися з експертами з гендерної рівності та представницями жіночих організацій, і не відображені у Державній програмі.

Досі актуальні й старі проблеми щодо соціального забезпечення жінок. Наприклад, соціальне страхування передбачає право батьків при народженні дитини на повністю оплачувану декретну відпустку до 126 днів. Незастраховані особи на той же час отримують 50% мінімальної зарплати. Але допомога нараховується за офіційною, а не фактичною, заробітною платою, яка у молодих матерів, як правило мінімальна.

За даними експертів Центру «Розвиток демократії», нерегульоване законодавство щодо аліментів робить жінок залежними від экс-

¹⁰ Нові правила нарахування допомоги для самотніх матерів з дітьми. – Режим доступу: <http://intermarium.com.ua/diznajtesya-yaki-pilgy-zabraly-v-ukrayi/>

¹¹ Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24.12.2015 № 911-VIII

чоловіків. Ті ховають зарплату «у тіні» та офіційно укриваються від виплат. Як результат, більш ніж 80% аліментів – занижені та сплачуються рідко.

Донорські кошти, що виділялись на цю сферу, не були ефективно використані. Наприклад, проект ЄС «Знову до роботи: реінтеграція матерів і батьків до професійного життя після відпустки по догляду за дитиною», який виконувала ВГО «Ліга соціальних працівників України», розпочатий у 2012 р., не передбачав регулюючого впливу ні на систему, ні на ринок доглядових послуг.

Соціальна політика держави не фокусується на доступі жінок до соціальних послуг (дитсадочка, школи, поліклініки). Це ускладнює жінкам можливості суміщувати їх професійне життя з сімейним, та з дозвіллям. У наслідку в Україні продовжується сильний дефіцит дитячих дошкільних закладів. Зараз він ще загострився через військові дії, внаслідок яких ВПО – понад 1,3 млн. переселенців виїхали – з Криму, Луганської та Донецької областей в інші області України. Показовою є ситуація в Києві. Ще у 2013 р. у дитсадочках міста припадало 147 дітей на 100 місць. Наразі діє рішення Київської міськради, що гарантує позачергове зарахування до шкіл та дитсадків міста дітей ВПО. Станом на 25 серпня 2015 р. заклади прийняли понад 10 тис. таких дітей. При тому, що про відкриття нових дитсадків та шкіл, не йдеться (Додаток 10).

ВИСНОВКИ.

Соціальна політика щодо жінок та здійснені реформи не передбачали консультацій з жіночими організаціями та експертками з прав жінок. Відповідні напрями й заходи відсутні у чинній Державній програмі так само, як і в попередній.

СТАТТЯ 14

Держави-сторони беруть до уваги особливі проблеми, з якими зустрічаються жінки, які проживають у сільській місцевості, та значну роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, в тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства, та вживають усіх відповідних заходів...

У сільських місцевостях України проживає біля 7 млн. жінок. Це третина усіх жінок та 52,8% сільського населення. Проте статистичної інформації щодо їх життя обмаль. Дослідницької – ще менше. Через це проблеми цих жінок усвідомлені недостатньо. Їх не покладено в основу державних політик і програм.

Дані Держстату переважно описують демографічні показники, стан «населення», а також його «освіти» і «здоров'я», зокрема й сільських жінок. Немає даних щодо їх становища на ринку праці, рівнях прийняття рішень, доступу до першочергових соціальних послуг. Майже нема даних про захищеність від насильства.

Втім за непрямыми даними Держстату можна скласти певну картину.

Тож, доступ до оплачуваної праці дуже низький. За останніми даними, у с/г (разом із лісовим та рибним) були зайняті тільки 17,5 % працездатного населення. Лише третина з них – жінки. Більшість селянок працездатного віку – самозайняті або зайняті неформально.

С/г це переважно некваліфікована праця, і тільки 0,6 % жінок з усіх працюючих у галузі підвищували свою кваліфікацію. Що вказує на гендерно стереотипні підходи до навчання. За даними Держстату 2016 р., середньомісячна зарплата жінок зайнятих у с/г складала 2767 грн., що становило 83,7% зарплати зайнятих там же чоловіків. Нагадаємо, що оплата в с/г галузі є найнижчою.

Багато жінок працюють в маленьких містах та містечках. Щоб доїхати до них із сіл, вони витрачають і так мізерні кошти та час на дорогу. Основними труднощами у пошуку роботи жінок є: брак робочих місць біля дому, територіальна віддаленість, нестача місцевого транспорту, погана якість доріг, відсутність соціальної інфраструктури.

Між жінками і чоловіками існують великі гендерні розриви у контролі ресурсів і власності в сільських місцевостях, і ці розриви зростають.

За площею с/г угідь 49,2% очолюваних жінками аграрних господарств господарюють на 16,8% землі, тоді як решта 50,8%, очолені

чоловіками, господарюють на 83,2% земельних площ. Жінки очолюють біля 1/5 сільськогосподарських підприємств (18,4%), і 1/10 (11,4%) великих та середніх із них. Середня площа с/г угідь на 1 господарство очолюване жінкою, складає 1,87 га, тоді як чоловіком – 8,98 га. За даними Держстату 2014 р., очолювані жінками аграрні господарства поступаються очолюваним чоловіками й за усіма іншими показниками.

Відносно рівні чоловіки та жінки власники сільських домогосподарств. Жінки очолюють 49,5% домогосподарств, з середньою площею 0,89 га. Середня площа «чоловічих» домогосподарств 1,33 га. Водночас, з початком приватизації і розвитком сільськогосподарського бізнесу, жінки часто змушені продавати свої земельні ділянки за невелику ціну, бо це єдине для них джерело готівкових коштів.

Соціальний захист трудових прав жінок в цьому сегменті відсутній. Робота селянок в домогосподарствах не зараховується до трудового стажу. За даними Держстату, середній рівень доходів сільських домогосподарств дорівнює 50% прожиткового мінімуму. Для цих жінок зависокі розміри добровільних соціальних внесків, і вони не беруть участі в соціальному страхуванні (Додаток 11).

Таким чином, гендерні співвідношення у власності, доступу до ресурсів, до оплачуваної праці – цілком не на користь сільських жінок і нижчі, ніж у жінок з міських поселень. Позитив лише в більшій прозорості власності у с/г, ніж у інших галузях та зручності її врахування.

На погіршення становища сільських жінок України вплинуло також почате за період Доповіді скорочення медичних закладів, й щойно заявлене МОН скорочення кількості шкіл (висвітлені в відповідних частинах доповіді).

За даними опитування Спілки сільських жінок, 48% сільських жінок не мають медичних закладів у межах пішого доступу, 48% не мають коштів на певні ліки або платні медичні послуги. 29% не зможуть собі дозволити медичну допомогу, якщо буде потреба оперативного втручання або тривалого лікування (Додаток 12).

Ситуація сільської жінки значно погіршується в разі множинної дискримінації. Можливості догляду, доступу до навчання й інші обставини сільської дівчинки-інваліда показує відома правозахисниця та інвалід дитинства Раїса Панасюк, що 16.12.2016 р. була призначена Урядовим Уповноваженим із захисту прав інвалідів (Додаток 13). Дослідження Спілки сільських жінок України 2013 р.¹² показує, що потерпівши від домашнього насильства, ці жінки надалі стикаються з дискримінацією в доступі до правопорядку. Наприклад, 26,3% опитаних вважали, що їх дільничний міліціонер ніколи не допоможе жінці, яку побив чоловік, і не зверталися до нього. Поширені сексуальні домагання на робочому місці. Через обмежені можливості праці, сільські жінки дуже уразливі до такого виду насильства, як торгівля людьми.

Проте мова про заходи в інтересах сільських жінок, що піддаються множинній дискримінації, наразі не ведеться. Чинна Державна програма в преамбулі декларує «...особливу увагу... жінкам із сільської місцевості, представникам національних меншин та жінкам з особливими потребами». Але ці уразливі групи вилучені з відповідного пункту VI., де мали б бути відповідні заходи.

ВИСНОВКИ.

Проблеми жінок із сільських місцевостей наразі є дуже значними. Ця категорія жінок піддається множинній дискримінації; і потребує особливої уваги. Водночас, їх проблеми є найменш видимими й найменш відображені у статистичних, дослідницьких та регулятивних документах, які готують як урядові агенції, так і недержавні та донорські організації.

¹² Стан захисту прав та економічних інтересів сільських жінок. – Спілка сільських жінок України, 2013 р.

СТАТТЯ 16

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу та сімейних стосунків, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок

Заручини та шлюб дитини не мають юридичної сили, і вживаються всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, з метою визначення максимально-го шлюбного віку та обов'язкової реєстрації шлюбів в актах громадянського стану.

Заключні зауваження # [40-41]

За період звіту Урядова сімейна політика підмінювалася питаннями соціальних виплат. Уряд не регулював питання сімейної політики, і за цей час виникла підміна політики у справах сім'ї античойс та про-лайф рухами.

З ліквідацією Мінсім'їмолодьспорту 2010 р., аналітика та збір даних щодо становища сімей та їх потреб були припинені. З 2011 р. Державний дослідний інститут з питань сім'ї було перепідпорядковано іншому міністерству, без збереження профілю діяльності. Натомість в державних документах виник неологізм «традиційні сімейні цінності».

Парламентські слухання 2011 р. «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» та Парламентські слухання 2015 р. «Сімейна політика України – цілі та завдання» відмітилися мізогінними гаслами та закликами протидії «пропаганді гомосексуальної ідеології». Рекомендації слухань 2015 р. зобов'язали МОН ввести програми підготовки до життя в подружжі, «Психологія сімейного життя», «Сімейні цінності», «Відповідальне батьківство». До їх створення рекомендовано залучати представників церков та релігійних організацій, а от фахівців у сфері гендерної освіти – ні. Що суперечить принципу рівного статусу й обов'язків жінок і чоловіків у приватній та публічній сфері.

Державну цільову соціальну програму підтримки сім'ї до 2016 р. Уряд майже не фінансував, і у більшості її складала заходи спортивного характеру. Тоді як, згідно Звіту про стан виконання Державної програми за

2013 рік,¹³ наявні кошти для заходів організації, протидіючих гендерній рівності, як в Житомирській, Тернопільській та Харківській областях. Такі заходи проводились і на загальнообласному рівні. Наприклад, Волинська облрада у червні 2012 р. провела сесійні слухання «З'ясування сутності гендерної політики та проблем і ризиків, які вона несе українському суспільству» саме за участі таких організацій.

Домогосподарства лесбійського співжиття, що досі не мають юридичного статусу сім'ї, з міркувань безпеки, так само, як і транс-жінки у 2010-2013 рр. змушені були постійно змінювати контакти, телефони, місце проживання. Лишаються актуальними проблеми материнства в лесбійських сім'ях.

У 2016 р. продовжилась інституалізація античойс та про-лайф рухів. Наприклад, було створено посаду Урядового уповноваженого з питань сім'ї, з широкими повноваженнями щодо «усунення порушень прав і законних інтересів членів сімей». Завдяки протестам правозахисних організацій цю посаду було скасовано.

ВИСНОВКИ.

Реальна політика щодо сім'ї в період Доповіді не розроблялася, становище сімей в Україні не вивчалось, їх реальні потреби і проблеми не формулюються й не вирішуються. Вони підмінюються розмовами «про сімейні цінності», на тлі реального погіршення становища українських сімей в умовах росту економічного та іншого тиску.

ВІДПОВІДАЮЧИ НА ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ # 40-41

Відповіді на заключні зауваження 40-41, що подані державою Україна збігаються з думкою громадських організацій.

Виняток – дівчата з окремих етнічних мен-

¹³ Звіт за 2013 рік про результати виконання завдань і заходів Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року - Додаток до листа Мінсоцполітики від 26.02.2014№ 706/0/10-14/59

шин які фактично мають мінімальний шлюбний вік до 18 років. Як роми, в громадах яких ранній шлюбний вік, 12-13 років.

Щодо прийнятих необхідних заходів з приводу визнання пенсійних фондів спільним майном – таких заходів Урядом прийнято не було.

ВІДПОВІДАЮЧИ НА ЗАУВАЖЕННЯ КОМІТЕТУ # 42-43 ПРО УРАЗЛИВІ ГРУПИ ЖІНОК

Гостро стоїть реалізація прав та можливостей жінок рома.

Через критично низький рівень освіти та інформованості, жінки рома майже повністю дезінтегровані від суспільно-політичного життя країни. Початкову освіту отримують лише 20-30% дітей, і більша частина не закінчує школу. Вищу освіту отримують одиниці.

Більшість дорослих не розуміються на тому, як і де отримуються життєво необхідні документи. Тому їх діти не можуть йти в дитячі садки і школи, а дорослі без паспортів не можуть влаштуватися на роботу.

Хоча в Україні є недержавні організації, що надають правову допомогу ромам. Наприклад, Центри правової інформації та консультацій, діючи за підтримки програ-

ми «Рома України», Міжнародного Фонду «Відродження».

Жінки-рома зазнають множинної дискримінації. За інформацією директора ромської школи, починаючи з 6-7 класу дівчаткам вже не до навчання, через вагітності. Без освіти, ці жінки приречені на некваліфіковану низькооплачувану роботу, навіть якщо вони її знайдуть; та на постійну залежність від соціальних допомог.

Крім них, урядова політика не ураховує інтереси й потреби жінок-емігранток з мусульманських країн. Еміграція посилює всередині країні вплив традиційних культур, що конфліктують з ідеями гендерної рівності.

Останні роки фіксують випадки дискримінації жінок і дівчат за етнічною ознакою, найчастіше у вигляді відмов у наданні послуг, при звертанні українською мовою (Додаток 14, 15).

З 2015 р. експерти, які захищають права жінок із категорії внутрішньо переміщених осіб, відзначають, що українські ЗМІ ігнорують проблеми жінок із зон конфлікту. Гендерно зумовлене насильство не згадується, або стоїть серед інших порушень, на кшталт крадіжок, незаконної конфіскації майна тощо, вчинених проти широких соціальних груп. Тому ці злочини маргіналізуються. А проблема жодного разу не входила до списку першочергових вимог, висунутих до Уряду.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ

1. Внести у нормативно-правові документи, що регулюють діяльність центральних, обласних та місцевих органів виконавчої влади, органів самоврядування обов'язкове введення на посади спеціалістів з впровадження гендерної політики. Розробити та затвердити галузеві Положення про функціональні обов'язки та штатну кількість працівників всієї вертикалі виконавчої влади, які відповідають за впровадження гендерної складової у різних напрямках державної політики. Затвердити цей документ Постановою КМУ або законом.
2. Створити у підпорядкуванні КМУ спеціальний виконавчий орган з координації роботи міністерств та інших ЦОВВ, розробки й реалізації єдиної державної гендерної політики у всіх сферах.
3. Покласти відповідальність за реалізацію гендерної політики на одного з віце-прем'єрів КМУ.
4. Створити структурний підрозділ з розробки гендерної політики в НДІ праці, інших галузевих науково-дослідних установах, що існують при ЦОВВ.
5. Ввести у всіх галузевих та регіональних освітніх центрах підвищення кваліфікації державних службовців регулярне навчання з питань гендерної рівності для державних службовців всіх рівнів. Ввести його в атестаційну програму.
6. Розробити та затвердити методичні рекомендації або інструкції з організації діяльності радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для всіх центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування.
7. Відновити підготовку радників з прав людини та гендерної рівності для державної служби, МВС, системи освіти, системи охорони здоров'я та в інших галузевих відомствах.
8. Мінсоцполітики: для систематичного вивчення гендерних проблем ввести практику розміщення державного замовлення у галузевих НДІ, Інститутах НАН України, ВНЗ України.
9. Почати політику з посилення інституційної спроможності Мінсоцполітики та інших ЦОВВ у веденні політики гендерної рівності та захисту прав жінок, і внести це як окремий захід в Державну програму забезпечення гендерної рівності на 2017-2020 рр.
10. У розроблюваній Державній програмі 2016-2020 рр. передбачити адаптацію за міжнародними стандартами збір статистичних даних з розбивкою за статтю у всіх галузях суспільного життя під керівництвом Держстату.

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ТА ҐЕНДЕРНІ КВОТИ

11. Розробити й застосувати комплексний підхід до ґендерного квотування. Прийняти Виборчий Кодекс України з наскрізною нормою про ґендерну квоту та відсутність дискримінації у виборчому процесі. Деталізувати законодавчу норму щодо 30% ґендерного квотування для її однозначного розуміння й застосування у виборчому процесі та при різних виборчих системах, у разі їх зміни.
12. ЦВК: Розробити рекомендації щодо відмови в реєстрації партій як суб'єктів виборчого процесу при недотриманні ними ґендерних квот у виборчому списку. Розробити та впровадити обов'язкове навчання для політичних партій і партійного керівництва про суть ґендерної рівності.
13. ЦВК деталізувати ґендерну статистику по радах та керівництву різного рівня. На сьогодні дані не розділені, що створює враження ґендерно збалансованого представництва. Регулярно оприлюднювати цю статистику.
14. Законодавчо зобов'язати всі керівні структури державного та приватного сектору мати 50 % представництва жінок. Внести відповідні зміни у Трудовий кодекс.
15. Створити список-резерв з жінок, які претендують на посади у міжнародних представництвах України, і призначати їх.
16. Забезпечити участь експертів з рівності та недискримінації у групах розробників економічних реформ, з метою інтегрування інтересів жінок у всі основні напрямки реформ, децентралізаційних процесів, здійснюваних в країні.

СТЕРЕОТИПИ У ЗМІ

17. Мінінформполітики, Держтелерадіо – удосконалити галузеву нормативно правову базу і привести її у відповідність до Закону України «Про рівні права і рівні можливості жінок і чоловіків». Здійснювати на постійній основі галузевий моніторинг виконання законодавства України щодо рівності прав і можливостей жінок і чоловіків в частині інформаційної політики.
18. Мінкультури: Ініціювати й підтримувати дослідження щодо поширеності застарілих стереотипів ролей жінок в українському суспільстві, та ініціативи, спрямовані на формування культури недискримінації та рівності.

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

19. Невідкладно прийняти пакет законопроектів із протидії домашньому насильству та ратифікації Стамбульської конвенції: Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» №5294, «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», №4952. та Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», № 0119. Пришвидшити удосконалення нормативно-правової бази з протидії ґендерного насильства, в тому числі з боку статевого партнера, насилля з боку членів сім'ї, насилля

по відношенню до жінок і дівчат з сільських місцевостей, за етнічною належністю, за ознаками інвалідності, за ознаками СОП, жінок та дівчат з ВІЛ, секс-працівниць, жінок, які споживають наркотики.

20. Внести зміни до постанов КМУ щодо діяльності спеціальних закладів з надання допомоги жінкам, постраждалим від насильства та торгівлі людьми. Забезпечити діяльність таких закладів в усіх регіонах України.
21. Підвищувати фаховий рівень працівників поліції, прокурорів, адвокатів та суддів в частині здійснення кримінального провадження щодо торгівлі людьми.
22. Відпрацювати та застосовувати механізм державного соціального замовлення послуг громадським організаціям, що працюють в сфері протидії ґендерного насильства, торгівлі людьми.
23. Збільшити кількість інформаційних кампаній у ЗМІ серед населення для зменшення можливих ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

ОСВІТА

24. Запровадити програми кар'єрного зростання для жінок та дівчат, які не мають професійної освіти. Розробити окремі професійні програми зростання для жінок-учасниць АТО; жінок, які залишилися вдовами, жінок та дівчат з числа ВПО.
25. Забезпечити доступ дівчаток до всіх спеціальностей у всіх галузевих навчальних закладах України.
26. МОН України: в структурі Міністерства створити відділ ґендерного аналізу і моніторингу. До першочергових завдань відділу віднести розробку нових Державних освітніх стандартів та змін до форм державного статистичного спостереження зі статистики освіти з метою припинення ґендерної дискримінації в галузі освіти.
27. Запровадити обов'язкову ґендерну експертизу для підручників, посібників та навчальних програм, що рекомендуються до друку Міністерством освіти України, Припинити практику державного фінансування, видання та використання у навчальному процесі підручників та навчальних матеріалів, що містять стереотипні концепції ролей жінок, дівчат та чоловіків, хлопців.
28. До навчальних програм всіх ВНЗ увести дисципліни з питань ґендерної рівності. У перелік галузей знань внести «ґендерні дослідження», до класифікаторів та освітніх стандартів увести ґендерну складову.

РИНОК ПРАЦІ

29. Розробити ґендерну політику на ринку праці, розраховану на різні категорії жінок, які знаходяться у відмінних життєвих обставинах.

30. Розробити запит на необхідні показники щодо становища жінок різних соціально демографічних категорій на ринку праці, для надання цього запиту від Мінсоцполітики до Держстату.
31. Розробляти окремі програми для залучення на ринок праці дівчат і жінок із уразливих груп: з сільських місцевостей, за етнічною належністю, за ознаками інвалідності, за ознаками СОПІ, жінок та дівчат з ВІЛ, та інших. При їх розробці враховувати такі параметри, як сприяння жінкам, сприяння сім'ям цих робітниць, підвищення їх продуктивності та сприяння вибору і впливу робітниць на робочий час.
32. Ввести поняття «гнучкий робочий час», «гнучке робоче місце» та вдосконалити трудове законодавство для імплементації цих понять.
33. Внести зміни в законодавчі документи для соціального захисту працівника, при вагітності, лікарняним, догляду за дитиною (два останні – незалежно від статі).

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

34. Зберегти наявну систему послуг в галузі сімейного планування та доступних протизаплідних засобів за розпочатої децентралізації та реформи охорони здоров'я. Організувати безкоштовні жіночі консультації дружніх до дівчат гінекологів та компетентних фахових консультантів, для студентської молоді, дівчат із вразливих груп. Медстату, зберегти під час реформи охорони здоров'я збір сегрегованої за статтю медичної інформації у повному обсязі.
35. Ввести ґендерно чутливий підхід до галузевої медичної статистики (захворюваність на туберкульоз та діяльність протитуберкульозних закладів; захворюваність на психічні розлади, і діяльність психіатричних закладів; показники діяльності онкологічної, рентгенологічної та радіологічної служби; показники лікувально-профілактичної допомоги підліткам та їх захворюваність в Україні). Регулярно оприлюднювати ці дані.
36. Ініціювати і здійснити оцінку доступу дівчат та жінок до медичних послуг під час проведення реформи охорони здоров'я та в умовах децентралізації. Врахувати її результати в нормах цих реформ.
37. Визнати і вирішувати питання з усіх порушень прав жінок та дівчат уразливих груп (жінки й дівчата з сільських місцевостей, за етнічною належністю, за ознаками інвалідності, за ознаками СОПІ, жінок та дівчат з ВІЛ, секс-працівниць, жінок, які споживають наркотики) на базі медичних закладів: такі, як стигма і дискримінація; упередженість працівників; примусовий аборт або стерилізація; відсутність вибору, приватності, або інформації та інше.
38. Змінити закони і політику у напрямку декриміналізації питань, пов'язаних з сексуальним і репродуктивним здоров'ям (СРЗ) та ВІЛ (включно з інфікуванням та передачею ВІЛ),

В ПИТАННЯХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

39. Ініціювати й провести ґендерну оцінку норм закону щодо соціальних виплат «самотнім матерям» та іншим категоріям жінок, розглянувши їх як складову державної сімейної політики. За її наслідками, переглянути прийняті норми. Зробити соціальну виплату по допомозі за дитиною адресною. Вилучити визначення «самотні матері» з національного законодавства.
40. Ініціювати і внести зміни до законодавства щодо встановлення обов'язкової частини відпустки по догляду при народженні дитини для чоловіка.
41. Розробити та затвердити стратегію сімейної політики («політики щодо сім'ї»).
42. Переглянути Державну цільову програму підтримки сімей з дітьми на період до 2020 року, яка все ще не затверджена зараз, привівши її у відповідність із наданими тут рекомендаціями.
43. Відновити практику проведення щорічних обстежень і звітів з питань становища та потреб сімей, шляхом розміщення державного замовлення з боку Мінсоцполітики у профільних науково дослідних інституціях НАН країни, ВНЗ.
44. Правоохоронним органам спеціального призначення: вивчити масове і одночасне створення у період 2010-2014 рр. по території України ряду «про-сімейних» організацій, що послуговуються антиґендерною риторикою, та єдиною системою аргументів, спрямованих проти рівних прав та можливостей жінок та чоловіків України,
45. Ініціювати й провести аналіз системи аліментів та їх виплат, та внести відповідні зміни до законодавства. Провести аналіз стану та визначити потреби у забезпеченості дитячими садочками, соціальними працівниками та центрами підтримки сім'ї, іншими закладами соціальної інфраструктури. Розглянути можливості «податкових канікул» для приватних дитячих садків.

СІЛЬСЬКІ ЖІНКИ

46. Запровадити ґендерно-роз'єднану статистику стосовно сільських жінок.
47. Ввести як спеціальні тимчасові заходи фіскальні пільги для жінок фермерів та для «жіночих» підприємств в сільських місцевостях. Ввести юридичний статус «зайнятість в особистих селянських господарствах» через внесення змін в Закон України «Про особисте селянське господарство», із забезпеченням соціальних гарантій. Переглянути існуючі юридичні визначення фермерського та особистого селянського господарства.
48. В державні та міжнародні програми та проекти з децентралізації увести посади ґендерних експертів, що забезпечать захист прав жінок у розвитку новостворених та об'єднаних громад. Внести в законодавство обов'язкову норму про забезпечення ґендерного балансу при прийомі на роботу у новостворених об'єднаних сільських громадах.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1.

Громадський моніторинг діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в частині захисту прав жінок і гендерної рівності повідомляв про недостатню, або й низьку ефективність офісу Уповноваженого в період доповіді. Зокерма:

- У відповідь на скаргу громадянки Д. на дискримінацію за ознакою статі у зв'язку із дискримінаційним висловом Міністра освіти і науки, молоді та спорту України Д.В. Табачника Офіс Уповноваженого відповів, що «оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості» і тому «для вжиття заходів реагування Уповноваженого з прав людини... немає правових підстав».
- На скаргу громадянки Л. з приводу широкого розповсюдження гендерно-дискримінаційної реклами Офіс Уповноваженого відповів, що «Уповноважений з прав людини не наділений повноваженнями для безпосереднього вирішення порушених питань»:

Джерело: 100 днів нового українського Омбудсмана. — Харків: Права людини, 2012. — 152 с.

ДОДАТОК 2.

Не зважаючи на законодавчу заборону, на порталі НН стать бажаних працівників вказувалася у 7% вакансій. Тільки чоловіків роботодавці прагнули знайти у 4,4% вакансій – в 1,7 разів частіше, ніж жінок.

Джерело: Пищуліна О.М. Гендерні аспекти зайнятості в ЄС та Україні, 2014.

ДОДАТОК 3. ЖІНКИ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СИТУАЦІЯХ НАСИЛЬСТВА

Жінки та дівчата з інвалідністю нерідко зазнають дискримінації і не завжди можуть скористатися своїми правами. Особливо це стосується жінок з психічними та розумовими порушеннями, які знаходяться в соціальних закладах опіки та в сім'ях, і які зазнають насильства, наруги та жорсткого поводження, не маючи можливості самотійно відстояти свої права.

Не існує державних офіційних даних щодо ґендерного насильства над жінками з інвалідністю (Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» не передбачає спеціальних процедур щодо врахування особливостей жінок з інвалідністю). А при створенні кризових центрів (вони створюються державними адміністраціями за поданням спеціального уповноваженого органу виконавчої влади) не враховуються потреби цієї групи населення. Не проводиться просвітницька робота серед жінок з інвалідністю з цих питань.

В Україні відсутні окремі програми, спрямовані на захист прав жінок та дівчат з інвалідністю, які зазнали насильства. У більшості закладів, що можуть надавати соціальні послуги постраждалим від насильства в сім'ї жінкам, включно надання тимчасового притулку, але жінки з інвалідністю отримати там послуг не можуть. Серед чинників, що обмежують доступ постраждалих жінок до цих центрів, є стан їх здоров'я. Згідно з типовим Положенням, на основі якого функціонують кризові центри, жінки із значними проблемами зі здоров'ям не можуть бути їх клієнтками.

Джерело: Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження «Доступність соціальних послуг жінкам, які постраждали від насильства». К, 2014.

ДОДАТОК 4.

Обстеження з питань економічної активності населення показують, що частка самозайнятих або безкоштовно працюючих членів сім'ї серед усіх працюючих у неформальному секторі економіки осіб їх статі, на 18,7 процентних пунктів вища серед жінок, аніж чоловіків (76,2% проти 57,5%). Жінки переважають серед осіб, які неформально працюють на себе або на власні домогосподарства (54% або 1 605 із 2 963,7 тисяч осіб), тоді як число чоловіків, котрі неформально працюють на інших осіб або компанії (тобто наймані працівники), майже вдвічі перевищує чисельність жінок (1 005,3 проти 500,9 тисяч осіб).

Джерело: Обсяг та основні характерні риси неформальної зайнятості в Україні: Аналітична записка для Уряду України. – Світовий Банк: квітень 2011. року.

ДОДАТОК 5.

Урядові експерти повідомляють – «В Україні затверджено декілька програм вивільнення жінок із виробництв, пов'язаних з важкою працею та шкідливими умовами, а також обмеження використання їх праці у нічний час. Однак впровадження цих програм відбувалося і продовжує відбуватися дуже повільно, і протидіють цьому не тільки бюрократичні перешкоди та нестача коштів, але й самі жінки, які не хочуть залишати місця з більш високою заробітною платнею, навіть у тих випадках, коли робота шкодить здоров'ю».

Джерело: Аналітичний звіт за результатами дослідження умов для розвитку економічних можливостей жінок в Україні як фактора, що сприяє гендерній рівності. – Київ, 2012. – 80. – с.23.

ДОДАТОК 6. ОГЛОШЕННЯ ПРО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, ЩО МІСТЯТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЮ СТАТІ.

На час підготовки Доповіді на сайтах з працевлаштування постійно й масово розміщувались оголошення, які містили ідентифікацію статі.

- 1). «Робота вдома. Потрібна дівчина, жінка для телефонних дзвінків. Вміння спілкуватись. Знання ПК (офісних програм) обов'язково. Тел. (068) 032-72-02, (099) 550-87-38 Таня. Пропоную роботу вдома. Тернопіль».

Режим доступу: <http://doshka.info/doska-11-31736.html> 16.02.2014 - 21:29

- 2). «Пропоную роботу адміністратора а сауні. Жінки від 40 років. Тел.: 0509152597»

Режим доступу: http://ankontr.if.ua/?page=board&p_id=62&p=10 12.02.2014 - 18:32

- 3). «У „реставрація подушок“ на роботу потрібна працівниця з навиками шиття. Тел.: 380999109523, 3806734108826»

Режим доступу: http://ankontr.if.ua/?page=board&p_id=62&p=10 10.02.2014 - 12:17

ДОДАТОК 7.

Реформу сектору охорони здоров'я запроєктував та почав здійснювати попередній уряд М. Азарова (президентства В. Януковича), а продовжив та здійснює чинний Уряд.

Реформа з самого початку викликала багато зауважень від правозахисників, користувачів медичних послуг, пацієнтських організацій та об'єднань, профспілкових і інших фахових об'єднань самих медиків.

Реформа передбачає переведення громадських медичних установ на самоокупність, впровадження платності медичних послуг, різке зменшення державних витрат на утримання лікарень та працю медичного персоналу, скорочення лікарень (насамперед, стаціонарів) і штатів (шляхом їх «укрупнення», тобто скорочення у менш малонаселених місцевостях, зокрема у сільських), поступову приватизацію вивільненої нерухомості, передачу громадських лікарень в управління приватному бізнесу.

Приватизувавши первинну ланку, влада планує змінити механізм фінансування охорони здоров'я.

Розраховувати вартість послуг збираються за допомогою системи ціноутворення (DRG). У вартість по DRG-системі входить увесь комплекс загальних стаціонарних послуг, сплачувати за який виявиться неспроможною більша частина населення України. Розрахована вартість споживчого кошика включення до нього цих життєво необхідних витрат – на житло, оздоровлення, платні медичні послуги, освіту, – наразі не передбачає.

Оснівний зміст реформи зацікавлені користувачі оцінюють як витіснення громадської охорони здоров'я комерційною. Є висока вірогідність, що таке витіснення не вирішить, а тільки збільшить проблеми основної маси лікарів і пацієнтів, бо віддана в приватні руки медицина стає непомірно дорогою, яку будуть не в змозі сплачувати населення.

Унаслідок прийнятої в Україні стратегії на приватизацію охорони здоров'я, у зону ризику втрапляють громадянки літнього віку, самотні мами з дітьми, жінки із інших вразливих груп населення.

Джерело: ЦК профспілки працівників НАН України, «Ні – антисоціальної реформі охорони здоров'я в Україні», 2014.

ДОДАТОК 8. МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ.

За даними Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України», чинні законодавчі норми недискримінації громадян України на підставі інвалідності на практиці не працюють. Зафіксовані факти дискримінації жінок з інвалідністю в питаннях репродуктивного здоров'я та надання якісних медичних послуг.

Організації людей з інвалідністю стурбовані тим, що:

- відсутні статистичні дані жінок з інвалідністю. Це призводить до формування політики «виключення». Відсутність таких «пацієнок» – відсутність самої проблеми. Також це сприяє нецільовому використанню бюджетних коштів.
- існує недостатня поінформованість дівчаток та жінок з інвалідністю про питання репродуктивного здоров'я, планування сім'ї та інвалідності. Державна політика в цій сфері не розглядає цю групу, як цільову. «Є перелік реабілітаційних послуг, але в ньому немає різниці між чоловіками та жінками, хоча жінки потребують особливої уваги та певної специфіки в отриманні реабілітаційних послуг. Виходить, що інвалід – це безстатева людина?!»
- якісні послуги з охорони здоров'я для жінок з інвалідністю не забезпечені. Для жінок з різними формами інвалідності немає фахових психологічних та медичних консультацій. Лікарні як правило архітектурно недоступні для них. Медичний персонал недосить поінформований щодо потреб жінок з інвалідністю.
- держава не приділяє досить уваги матерям з інвалідністю, які виховують здорових дітей, та сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю. Немає професійних психологічних консультацій для жінок з інвалідністю та сімей де виховується дівчинка з інвалідністю. Це створює нові бар'єри інтеграції таких жінок та дівчат у суспільство. Лікарні архітектурно недоступні. Внаслідок цього, «Мама на інвалідному візку, з проблемами опорно-рухового апарату, змушена постійно звертатися за допомогою до інших людей для того, щоб провести дитину до лікаря на консультацію, а сама змушена чекати на вулиці і вести переговори з лікарем по телефону дізнаючись про стан здоров'я своєї дитини.

В цілому, громадські організації людей з інвалідністю повідомляють про тотальну архітектурну недоступність соціальної інфраструктури, що призводить до неможливості скористатися якісними послугами нарівні з іншими.

За час реалізації Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» репродуктивні права жінок з інвалідністю забезпечені не були. Ця група жінок «виключена» з державної системи послуг. Виділені на реалізацію програми кошти не забезпечували потреб жінок з інвалідністю. При закупівлі гінекологічних крісел, кушеток та обладнання для лікарень, пологових будинків, поліклінік не враховувались потреби жінок з порушенням опорно-рухового апарату, і ця група жінок не змогла пройти відповідні обстеження й отримати належні послуги.

Відповідно віку сексуальна освіта має бути доступна для всіх дівчат і жінок, але через соціальну ізоляцію та існуючі стереотипи сексуальності та репродуктивних функції цієї групи жінок та дівчат вони не отримують адекватної освіти та інформації з цих питань.

Джерела:

Витяг з Альтернативного звіту громадських організацій людей з інвалідністю щодо виконання Конвенції ООН про права людей з інвалідністю «Загублені права», 2013

Права людей з інвалідністю: Узагальнена доповідь правозахисних організацій, 2013.

ДОДАТОК 9. СТАН МЕДИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ПО ЗДОРОВ'Ю ЖІНОК

Медична статистика в Україні жінок доволі розгалужена, але переважно збирається й оприлюднюється галузева статистична інформація, що стосується сфери репродукції, яка вважається релевантною саме жінкам. Тому є ряд питань, з яких статистики так і немає.

Найбільш повну й доступну медико-статистичну інформацію готує та оприлюднює Центр медичної статистики МОЗ України, до 21.02.2013 – головний заклад, відповідальний за збір, обробку, аналіз та надання медичної статистичної інформації, уповноважений на державному рівні визначати статистичні показники щодо мережі, кадрів і ресурсів охорони здоров'я, стану здоров'я і демографічних процесів.

Збір деякої галузевої статистичної інформації також здійснюють ДП «Український інформаційно-обчислювальний центр МОЗ України»¹⁴ та ДЗ «Український центр з контролю та моніторингу захворювань МОЗ України», а аналіз статистичних та дослідницьких даних – ДП «Український інститут стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України».

Відкриті статистичні бази Центру – Українська база медико-статистичної інформації та Європейська база даних статистичної інформації «Здоров'я для всіх» включають лише поодинокі ґендерно дизаґреговані показники. Однак Центр готує комерційні збірники, ряд з яких стосується здоров'я

---

14 В процесі перейменування: на ДП "Центр електронної охорони здоров'я Міністерства охорони здоров'я України"

жінок, передовсім репродуктивного. Це базовий щорічний збірник «Стан здоров'я жіночого населення в Україні», а також ряд щорічників та аналітико-статистичних довідників – «Моніторинг стану здоров'я матері та дитини (аналітично-статистичний довідник на Колегію МОЗ України)»; «Аналітично-статистичний довідник „Моніторинг стану здоров'я матері та дитини MATRIX – BABIES»; «Аналітично-статистичний довідник „Моніторинг стану здоров'я матері під час пологів»; «Моніторинг захворюваності новонароджених в акушерських стаціонарах України: аналітично-статистичний довідник»; «Аналітично-статистичний довідник „Моніторинг причин ранньої неонатальної смертності новонароджених в акушерських стаціонарах України»; «Інформаційно – статистичний довідник про допоміжні репродуктивні технології в Україні»; «Довідник з дитячої гінекології».

Інші статистичні збірники та бази медико-статистичної інформації, які прямо не стосуються репродукції, показники щодо здоров'я жінок (або гендерно дизаґреговані дані) як правило включають на рівні 2-3-4 показники на 25-60 загальних показників по галузі, або ж не містять їх узагалі.

Джерело: Розраховано за даними Державного закладу «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України».

Режим доступу: 2016-10-10, <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>

Аналіз показників Медстату, за якими оприлюднюється інформація по жінкам і чоловікам України показує, що лише окремі з них розділені за статтю. Серед усіх понад 120 показників щорічника «Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні», 2014 р. лише три стосуються жінок (P120082 Зареєстровано хвороб серед жіночого населення 18 років і старші; P200076 Кількість жінок, оглянутих профілактично на 10000 населення; P120072 Зареєстровано хвороб серед дорослого населення (жінок-55р. і старших, чоловіків-60р. і старших).

Так само, щорічник «Показники захворюваності на наркологічні розлади і діяльності наркологічних закладів в Україні» містить 4 гендерно дизаґреговані показники із 51-го (P110033 Структура захворюваності – розподіл за віком і статтю; P110034 Структура поширеності – розподіл за віком і статтю; P110012 Захворюваність та поширеність розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин – розподіл за статтю; 110011 Структура госпіталізованої захворюваності у психіатричних та наркологічних стаціонарах осіб наркологічного профілю, розподіл за віком та статтю).

Гендерно-нейтральний підхід до галузевої медичної статистики прослідковується і в інших статистичних даних, що оприлюднюються Медстатом: таких, як захворюваність на туберкульоз та діяльність протитуберкульозних закладів; захворюваність на психічні розлади, і діяльність психіатричних закладів; показники діяльності онкологічної, рентгенологічної та радіологічної служби; показники лікувально-профілактичної допомоги підліткам та їх захворюваність в Україні – вони практично не включають розподіли за статтю, і відповідні показники по факту вилучені із галузевої статистики.

ДОДАТОК 10 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОШКІЛЬНИМИ ТА ШКІЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Показова ситуація із забезпеченням дошкільними та шкільними закладами у Києві, столичному місті. Вже у 2013 році у Києві та місцях області припадало 147 дітей на 100 місць. З 2015 р. у столиці почало діяти рішення Київської міської ради, згідно якого всі школи та дитсадки міста мають приймати дітей внутрішньо переміщених осіб із Криму та зони проведення Антитерористичної операції поза чергою. Про це заявила заступник голови Київської міської державної адміністрації Ганна Старостенко під час онлайн-конференції у прес-центрі «Сьогодні Мультимедіа». На його виконання, на 25 серпня 2015 року столичні дитсадки та школи прийняли понад 10 тисяч дітей-переселенців.

Тоді як про відкриття нових дошкільних навчальних закладів чи шкіл наразі не йдеться. Тому поширюються ситуації, за яких у звичайну школу претендують вступати п'ять шестиліток на одне місце; і діти-першачки «борються за право вступити в платні класи звичайної школи з ще чотирма пошуковувачами». Про таку ситуацію повідомила на своїх фейсбук-сторінці київська журналістка Олена Зварич у дописі від 21 квітня 2016 р.

Джерело:

27.08.2015, Київські школи та дитсадки приймають дітей-переселенців позачергово – Ганна Старостенко / Режим доступу: <http://kievcity.gov.ua/news/28015.html>

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=835816603213154&id=100003544662010

Додаток 11. Дискримінаційне ставлення держави до сімейного господарювання

Законодавством України не визначені мінімальні розміри земельної ділянки, починаючи з яких можна вважати що громадянин само-забезпечений і не може отримувати допомогу з Фонду страхування на випадок безробіття. Експерти розцінюють це, як один з проявів дискримінаційного ставлення до сімейного господарювання у с/г, при формальному декларуванні рівноправності всіх форм господарювання.

Джерело: Пояснювальна записка 19.02.2013 до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості членів особистих селянських господарств»

Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45810

ДОДАТОК 12. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я СІЛЬСЬКИХ ЖІНОК

Прийнята за період доповіді реформа охорони здоров'я, спрямована на «укрупнення» медичних закладів та скорочення кількості ліжок-місць у «нерентабельних» з них, найсильніше ударили по жінках із сільських місцевостей.

Реформа передбачає, що хворі їздитимуть за отриманням вторинної медичної допомоги у рентабельні заклади, розташовані у інших районах, областях, включно – регіонах країни. Це передбачає хорошу мобільність хворого населення: забезпеченість дорогами, транспортом, громадським або особистим, коштами не бензин. Тим часом, сільські місцевості України вирізняє бездоріжжя; безробіття; натуральне (присадибне) господарство та повна відсутність коштів унаслідок цього; у край незадовільна мережа громадського транспорту.

Сільські жінки в Україні переважно не мають ані власного авто, ані навичок його водити. Сільські жінки передпенсійного та пенсійного віку, які становлять більшість населення сільських місцевостей; а також жінки молодого віку з маленькими дітьми становлять першу групу ризику за подальшого проведення даної реформи, та розширення її з 4-х пілотних на решту українських областей.

Джерело: дані дослідження «Гендерна рівність у доступі до медичних послуг в Україні, 2013», Simon Fraser University – SFU, Canada.

ДОДАТОК 13. СІЛЬСЬКІ ДІВЧАТКА З ІНВАЛІДНІСТЮ

Автобіографія Раїси Панасюк, Уповноважена з прав людини з інвалідністю

Джерело: Рая Панасюк. «Дискримінація трапляється через необізнаність людей».

Режим доступу: <http://longread.povaha.org.ua/raya-panasyuk-dyskryminatsiya-traplyayetsya-cherez-neobiznanist-lyudej/> Листопад 18, 2015

ДОДАТОК 14. ДИСКРИМІНАЦІЯ ЖІНОК ЗА ЕТНІЧНОЮ (МОВНОЮ) ОЗНАКОЮ

За період Доповіді значно почастишали випадки відмов надавати послуги при звертанні українською мовою, що набували публічного розголосу.

Це пов'язано з прийнятим 2012 року «мовним законом Ківалова-Колесніченка» (Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 № 5029-VI). Він став ключовим негативним чинником у витісненні української зі сфери послуг, і стимулював домінування російської мови,

Дівчата і жінки, що розглядаються суспільною думкою як підлеглі і вторинні, і як ті, чиєю думкою чи потребами можна знехтувати, на такі ситуації наражаються особливо часто. Наразі, ми не маємо відомостей про частотність таких відмов у попередні періоди. Останні з відомих випадків, що набували значного публічного розголосу, стосуються:

Відмови 10-річної школярки однієї зі шкіл міста Черкаси, учениці 5-го класу Марії Шакіної, навчатися російською мовою та в умовах психічного насильства з боку її вчительки.

Джерело: публікація у фейсбуці від імені батька учениці, Дмитра Шакіна, та подальші публікації у національних ЗМІ («Криса-українка»: школярку з Черкас зацькували через патріотичну позицію/Обозреватель, 09 грудня 2016)

Факт відмови у навчанні доньці депутатки Верховної ради України Лесі Оробець через те, що дитина розмовляє тільки українською мовою: „Сьогодні вислухала від чергового тренера: «она просто еще маленькая, еще не понимает, приходите позже».

Джерело: публікація на фейсбук сторінці Лесі Оробець від 17 вересня 2015 року.

Поширення інструкцій, як не надавати послуг при звертанні українською мовою в місцях обслуговування та сервісних організаціях. Авторка одної з відомих інструкцій, Юлія Малькіна з громадської організації «Інститут миру», опублікувала її на своїй фейсбук-сторінці

Джерело: публікація на фейсбук-сторінці Юлії Малькіної-Богуславської від 16 січня цього року

Поширення відмов обслуговувати при звертанні українською: звернення клієнтки (Olena Tatyanchenko) до компанії «Нова пошта» такого змісту. «Ви просили повідомляти про відмови обслуговувати українською мовою на ваших відділеннях. Повідомляю: Київ, відділення 45, 20.45. Оператор Ювченко Юлія Олексіївна відмовилась перейти на українську мову. Сказала, цитую: «Ви можете перейти к любому другому аператару». Прошу пояснити, це так у вас проходять роз'яснення, про які ми чуємо щодня, чи це її особиста ініціатива? «Дякую» за «чудове» обслуговування у святковий період»

Джерело: публікація на офіційній фейсбук-сторінці компанії «Нова пошта» від 23 грудня 2016 р.

ДОДАТОК 15.

Звернення п. Наталії Грех до Уповноваженого Верховної ради України з прав людини щодо дискримінації за мовною ознакою та обмеження в реалізації її мовних прав.

Наталія Грех Аньон – керівниця і засновниця американської ІТ-компанії Svitla Systems. Засновниця ІТ компанії Lohika. Випускниця Стенфордського Університету (програма магістратури по бізнесу). Засновниця Клубу «Українські Студенти» в Стенфордському Університеті в 2000 році. Спонсор і засновниця порталу для голосування українців за кордоном VoteUa.org в 2004 році.

Уповноваженому Верховної Ради України
з прав людини
Луківській Валерії Володимирівні
вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008
lohika@combelab.com.gov.ua

Від:
Грех Наталії Мирославівни

Емейл-адреса для вихідної відповіді:
(включення форми відповіді)
svitlayderko@svitlasytems.com

Почтова адреса для вихідної відповіді:
ТОВ «СБТ Системи України», 03680, м. Київ,
вул. Радянська, буд. 10/14, кorp. В, 1 поверх,
каб. 100

ЗВЕРНЕННЯ

Шановна Валеріє Володимирівно!

28 липня 2016 року я разом зі своїм сином Миколою Аньоном, в супроводі Константина Харченка та його сина Мисоїна Харченка, відвідувала розважальний центр "Боксистер", що знаходиться в м. Києві за адресою: Московській проспект, 34 В, і, зокрема, атракціон "Дзеркальний Лабіринт", що належить фізичній особі-підприємцю Борисенко Віталію Олександровичу (ПІН 2775068272, адреса 03164, м. Київ, просп. Пради, 6-А, кв. 58). Спілкування з нами від імені власників атракціону "Дзеркальний Лабіринт" здійснювала працівниця закладу Дарина Нестеренко.

Сьогодні обслуговування відвідувачів атракціону велось російською мовою, а мій син не вміє її, а звернувшись до Дарини Нестеренко з проханням звертатися до мене і моєю українською мовою. На моє прохання Дарина відповіла в невірній формі, повідомивши, що не має ніякого перекладача на українську мову та рекомендує не тою, що відсутні зобов'язані самостійно навчитися всі необхідні їй мови, і якщо мій син не розуміє російської мови, то я зобов'язана самостійно перекласти йому всю необхідну інформацію.

На моє прохання прохання надати мені контакти адміністрації, мені наділи телефон адміністратора Юлії (прізвище невідоме). Вона викликала мене сюди та направила таку інформацію тим, що на Дарину Нестеренко за весь період роботи на атракціоні (два роки) адміністрація не отримувала жодної скарги від відвідувачів. Юлія також повідомила мене, що проблема полягає в мені та моєму синові.

Незважаючи на мою вимогу передати інформацію про інцидент власникам атракціону з метою обговорення з ними ситуації, що виникла, станом на сьогоднішній день не вийшло, ні працівники атракціону не виходили на зв'язок з мною за окремими контактними даними.

Суть порушення:

Враховуючи відсутність моєї гарантії отримати на атракціоні послуг російською мовою, звичайно, що моя вимога щодо надання інформації про послуги державною мовою була законною. Форма, у якій мені було надано інформацію у використанні української мови в ході надання послуг, може свідчити про наявність у діяннях працівників атракціону ознак протиправного діяння – а саме порушення рівноправності громадян (дискримінація) за окремою ознакою, а саме – обрала почуттів громадян, а також обмеження їх прав та свобод.

Крім того, законодавством України передбачено право споживача на одержання необхідної, доступної, достовірної інформації про продукцію (у тому числі – послуги). Враховуючи відомі споживачу атракціону у наявній доступній споживачеві інформації про розважальні послуги, можна стверджувати про наявність факту порушення прав споживачів з боку ФОП Борисенко О. В.

Оскільки, ФОП Борисенко О. В. в особі його співробітників – Дарини та Юлії, порушила мої права та права моєго сина на недискримінацію та мовною ознакою, а також права споживача.

Незважаючи на спробу мирного врегулювання інциденту, ФОП Борисенко О. В. проігнорувала адресовані йому письмові звернення. Станом на сьогоднішній день я не звернулася до жодних інших органів (в тому числі – судова), посадовців осіб з метою захисту моїх прав.

Таким чином, з огляду на все викладене:

ПРОШУ:

Вжити заходів щодо захисту моїх мовних прав та прав споживача, гарантованих Конституцією України та законодавством України, зокрема шляхом припинення моїх наблизь та зобов'язання ФОП Борисенко О. В. в подальшому надати мені послуги виключно державною – українською мовою.

За можливості прошу надати відповідь на дане звернення в електронній формі за емейл-адресою, наведену в даному зверненні (svitlayderko@svitlasytems.com).

З повагою,

Грех П. М. _____ 26.10.2016 р.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

Розповс.: Заг.

3 березня 2017 р.

ПОПЕРЕДНЯ НЕРЕДАГОВАНА ВЕРСІЯ¹⁵

Мова оригіналу: англійська

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок**Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України¹⁶**

1. Комітет розглянув восьму періодичну доповідь України (CEDAW/C/UKR/8) на своїх 1472-му і 1473-му засіданнях 14 лютого 2017 року (див. CEDAW/C/SR 1472 і 1473). Підготовлений Комітетом перелік проблем і питань міститься в документі CEDAW/C/UKR/Q/8, а відповіді України містяться в документі CEDAW/C/UKR /Q/8/Add.1.

А. Вступ

2. Комітет із задоволенням відзначає подання державою-учасницею восьмої періодичної доповіді. Він також високо оцінює письмові відповіді держави-учасниці на перелік питань і проблем, поставлених перед сесійною робочою групою, і вітає усний виступ делегації, а також подальші роз'яснення, надані у відповідь на питання, задані в усній формі Комітетом в ході діалогу.

3. Комітет висловлює вдячність державі-учасниці за роботу її делегації під керівництвом міністра соціальної політики Наталії Федорович. До складу делегації входили представники Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки, Міністерства оборони, Генеральної прокуратури та Постійного представництва України при Відділенні Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організаціях в Женеві.

В. Позитивні аспекти

4. Комітет вітає прогрес, досягнутий в проведенні законодавчих реформ після розгляду в 2008 році сьомої періодичної доповіді держави-учасниці (CEDAW/C/UKR/7), зокрема, прийняття наступних законодавчих актів:

(а) Закон про попередження та боротьбу з насильством в сім'ї, в 2016 році;

(б) Закон про боротьбу з торгівлею людьми, в 2011 році.

¹⁵ Переклад здійснено офісом ООН Жінки в Україні — Представництво ООН в Україні

¹⁶ Схвалені Комітетом на його шістдесят шостому засіданні (13 лютого – 3 березня 2017 р.).

5. Комітет вітає зусилля держави-учасниці щодо вдосконалення основоположних принципів її державної політики, спрямованих на прискорення ліквідації дискримінації щодо жінок і розширення прав жінок, включаючи прийняття наступних документів:

- (a) Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (2017-2021 рр.);
- (b) Концепція Національної програми щодо попередження та боротьби з насильством в сім'ї (2017-2020 рр.);
- (c) Національний план дій щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2020 року, в 2016 році;
- (d) Стратегія скорочення масштабів бідності (2016-2020 рр.);
- (e) Національна стратегія в сфері прав людини і План дій щодо її здійснення, в 2016 році;
- (f) Державна цільова програма по боротьбі з торгівлею людьми, в 2016 році.

6. Комітет вітає той факт, що в період після розгляду попередньої доповіді держава-учасниця приєдналася до Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень, в 2015 році.

7. Комітет вітає той факт, що держава-учасниця підписала Римський статут в 2000 році і визнала юрисдикцію Суду стосовно ймовірних злочинів, скоєних на її території в період з 20 лютого 2014 року.

С. Парламент

Верховна Рада

8. Комітет підкреслює вирішальну роль законодавчої влади в забезпеченні повної реалізації Конвенції (див. Заяву Комітету про його взаємини з парламентарями, ухвалену на сорок п'ятому засіданні в 2010 році). Комітет пропонує Верховній Раді України в рамках її повноважень ужити необхідних заходів для виконання цих заключних зауважень в період між поточним і наступним звітним періодами, як передбачено Конвенцією.

D. Фактори і труднощі, що перешкоджають ефективному виконанню Конвенції

9. Комітет вважає, що тривалий збройний конфлікт в державі-учасниці, який продовжується вже четвертий рік, являє собою проблему для виконання Конвенції. Проте, він вважає, що виконання Конвенції, особливо під час конфлікту, є найбільш ефективною гарантією забезпечення повного дотримання і здійснення прав жінок, так як жінки є рушійною силою соціально-економічного розвитку країни. У зв'язку з цим Комітет закликає державу-учасницю виконати рекомендації, що містяться в цих заключних зауваженнях і є питанням першочергової важливості для забезпечення національної мобілізації і міжнародної підтримки, з урахуванням Загальної рекомендації №30 (2013 р.) про роль жінок у запобіганні конфліктів, конфліктних і постконфліктних ситуаціях (Загальна рекомендація №30 (2013 р.)) шляхом створення спеціального механізму координації з усіма відповідними державними установами на всіх рівнях, а саме – Верховною Радою, обласними адміністраціями, судовими органами та іншими зацікавленими сторонами, а також представниками громадянського суспільства і міжнародних організацій, які в даний час надають підтримку державі-учасниці на шляху до досягнення всеосяжного і міцного миру.

E. Основні проблемні аспекти та рекомендації

Загальний контекст

10. Комітет вітає зусилля держави-учасниці і її відданість справі розбудови миру, зміцнення верховенства права і сталого розвитку. Він зазначає, що з моменту початку конфлікту в квітні 2014 року, а також тимчасової окупації і невизнаної анексії Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Російською Федерацією (Резолюції Генеральної Асамблеї A/RES/68/262, прийнята

27 березня 2014 р. і A/RES/71/205, прийнята 19 грудня 2016 р.) держава-учасниця зіткнулася з критичною ситуацією, яка характеризується наявністю людських страждань, економічної нестабільності, зростанням насильства і зменшенням безпеки. Комітет зазначає, що, незважаючи на підписання Мінських угод, бойові дії тривають. Незважаючи на зусилля держави-учасниці, поширення безкарності за порушення прав людини і правопорушення, вчинені в умовах кризи на території держави-учасниці та прилеглих територіях, зокрема, в деяких районах Донецької і Луганської областей, мали серйозний вплив на цивільне населення, в тому числі на жінок, включаючи тих жінок і дівчат, які знаходяться в несприятливих умовах, таких як жінки-ВПО, жінки в сільській місцевості, жінки похилого віку і жінки з обмеженими можливостями, а також роми, ЛБТ і інші меншини. Зокрема, Комітет стурбований тим, що ця ситуація, поряд з широко поширеною корупцією, сприяла зростанню насильства по відношенню до жінок з боку держави і недержавних суб'єктів і зміцненню традиційних і патріархальних відносин, які обмежують в правах жінок і дівчат. Комітет також стурбований у зв'язку з відсутністю інформації про стан справ на територіях за межами ефективного контролю з боку держави-учасниці в зв'язку з обмеженням доступу для представників ОБСЄ та інших міжнародних організацій. Комітет нагадує державі-учасниці про термінову необхідність просування позитивного порядку денного з метою зміцнення верховенства права і підкреслює важливу роль жінок в якості рушійної сили для відновлення миру і стабільності.

11. Відповідно до Загальної рекомендації №30 (2013 р.) Комітет закликає державу-учасницю:

(а) Забезпечити дотримання верховенства права, справедливе і невідкладне здійснення правосуддя з урахуванням гендерного аспекту;

(б) У пріоритетному порядку вжити заходів щодо ефективної боротьби з корупцією та безкарністю і виконати раніше взяті на себе зобов'язання щодо запобігання, розслідування, переслідування і покарання насильства по відношенню до жінок і дівчат з боку державних і недержавних суб'єктів;

(с) Забезпечити проведення систематичного навчання з питань прав людини, зокрема, прав жінок, для всіх співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців, а також впровадження та дотримання суворого кодексу поведінки з метою ефективного забезпечення дотримання прав людини;

(d) Як передбачено в рамках Мінських угод, відхиляти клопотання про амністію для осіб, підозрюваних, обвинувачених або засуджених за вчинення військових злочинів, злочинів проти людяності або грубих порушень прав людини, в тому числі пов'язаного з конфліктом сексуального насильства, нагадуючи, що застосування амністії є неприпустимим, якщо воно перешкоджає здійсненню права жертв на ефективне застосування правового захисту, включаючи відшкодування збитків, або обмежує жертв і суспільство в праві знати правду про порушення прав людини і норм гуманітарного права.

Жінки, мир, безпека

12. Комітет позитивно відзначає прийняття Національного плану дій щодо виконання резолюції 1325 «Жінки, мир, безпека» (2016-2020 рр.) Ради Безпеки ООН. Однак він стурбований тим, що:

(а) Жінки були в цілому маргіналізовані і вони не можуть активно і свідомо брати участь у поточних мирних переговорах, в тому числі щодо укладення угод в рамках Мінськ-2;

(б) Без повноцінної і всебічної участі жінок у всіх етапах процесів із забезпечення миру і відновлення, а також в правосудді перехідного періоду і діяльності механізмів національного примирення пріоритети і досвід жінок-жертв конфлікту не будуть повністю враховані відповідно до вимог Конвенції та Резолюції Ради Безпеки 1325 (2000 р.), а це може призвести до регресу вищезазначених процесів.

13. Комітет посилається на свою Загальну рекомендацію №30 (2013 р.) і рекомендує державі-учасниці:

(a) Приділяти першочергову увагу забезпеченню значної і всебічної участі жінок у всіх етапах мирного процесу і у всіх ініціативах щодо подальшого відновлення, а також в процесах правосуддя в перехідний період, зокрема, включення жінок до процесу прийняття рішень на національному та місцевому рівнях, а також розробляти програми з розбудови спроможності для жінок, які прагнуть брати участь в таких процесах;

(b) Надати жінкам і організаціям громадянського суспільства можливість робити свій внесок у мирний процес в якості активних учасників, створюючи ефективні канали комунікації та координації та спільні ініціативи, покликані враховувати пріоритети жінок;

(c) Ще раз підтвердити незворотний характер всіх прав відповідно до Конвенції та прийняти стратегії запобігання будь-яких порушень прав жінок в ході мирних переговорів;

(d) Відновити політичний процес, спрямований на побудову всеосяжного і міцного миру, який закладає основу для всеосяжної демократії, заснованої на законності, і взяти в ньому активну участь;

(e) Розробити «дорожню карту» для виконання Національного плану дій з чіткими часовими рамками, контрольними показниками і бюджетом – з урахуванням гендерних аспектів, розробити показники для регулярного контролю за її виконанням;

(f) Посилити співпрацю з міжнародними організаціями та донорським співтовариством.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

14. Визнаючи зусилля держави-учасниці щодо виконання своїх зобов'язань відповідно до Конвенції, Комітет висловлює стурбованість у зв'язку з загостренням насильства по відношенню до жінок в деяких районах Донецької та Луганської областей, а також на території тимчасово окупованій Автономної Республіки Крим та м. Севастополя з часу початку конфлікту¹⁷. Комітет стурбований тим, що незважаючи на заниження кількості випадків сексуального насильства, в тому числі через стигматизацію і страх помсти, є свідчення численних випадків сексуального насильства в постраждалих регіонах, де триває конфлікт. Комітет також стурбований наступним:

(a) Наявне визначення зґвалтування застаріло і не включає в себе зґвалтування, вчинене із застосуванням сили або примусу, викликаному страхом перед насильством, примусом, затриманням, психологічним тиском або зловживанням владою, і, отже, не може бути застосоване до випадків, пов'язаних з конфліктом;

(b) Обмеженість можливостей правоохоронних органів і судової системи розслідувати, документувати і здійснювати судове переслідування випадків сексуального насильства;

(c) Відсутність заходів по забезпеченню надання своєчасної та всебічної допомоги жертвам сексуального насильства, такої як послуги охорони здоров'я, включаючи сексуальне і репродуктивне здоров'я, психологічні, юридичні послуги, підтримка в отриманні джерел засобів до існування і надання інших міжгалузевих послуг.

15. Відповідно до Конвенції і її Загальної рекомендації № 30 (2013 р.), Комітет наполегливо закликає державу-учасницю:

(a) Внести поправки до статті 152 Кримінального кодексу, з тим щоб включити

¹⁷ Доповідь Управління Верховного комісара з прав людини «Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Україні, 14 березня 2014 р – 31 січня 2017 р.»

положення, що стосуються сексуального насильства, в тому числі більш широке визначення зґвалтування відповідно до міжнародних стандартів, яке буде включати в себе наступні умови: «із застосуванням сили або загрози застосування сили щодо даної або іншої особи, або шляхом примусу, викликаного, наприклад, страхом перед насильством, грубим примусом, затриманням, психологічним тиском або зловживанням владою, або шляхом використання обстановки, яка характеризується примусом, коли посягання було скоєне щодо особи, нездатної дати згоду, що виражає її справжню волю» з метою забезпечення відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом;

(b) Забезпечити відповідну підготовку для юристів, слідчих, прокурорів і співробітників поліції з метою підвищення їх можливостей для проведення розслідування, документування та притягнення до відповідальності винних у випадках сексуального насильства відповідно до Міжнародного протоколу щодо документації і розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту;

(c) Забезпечити доступ жінок і дівчат до правосуддя та прийняти процедури для розслідування випадків сексуального насильства, що враховують гендерний аспект; проводити відповідне навчання і приймати кодекси поведінки та протоколи для поліції і збройних сил, які враховують гендерний аспект, а також зміцнювати потенціал судової системи, з тим щоб забезпечити її незалежність, неупередженість і сумлінність;

(d) Забезпечити доступ жінкам, які стали жертвами сексуального насильства, до комплексної медичної допомоги, в тому числі екстреної контрацепції та профілактики зараження ВІЛ/СНІДом, підтримки психічного здоров'я та психологічної підтримки, яка надається фахівцями в галузі охорони здоров'я, що належним чином підготовлені для виявлення сексуального насильства і усунення його наслідків, а також забезпечити постраждалим доступ до судово-медичних досліджень, і в зв'язку з цим звертатися за допомогою до відповідних установ та структур Організації Об'єднаних Націй;

(e) Забезпечити жертвам доступ до застосування заходів з відшкодування збитку і компенсації, які відповідають конкретним потребам жінок і спрямовані на подолання структурної нерівності, яка обумовлює застосування насильства по відношенню до жінок, зокрема сексуального насильства, і не допустити повторення такого насильства;

(f) Забезпечити всебічний розгляд питань, пов'язаних з проблемою сексуального насильства, обумовленого конфліктом, в будь-яких майбутніх процесах правосуддя перехідного періоду, що охоплюють весь спектр судових і несудових заходів, включаючи ініціативи в галузі кримінального переслідування, розслідування з метою встановлення істини, програми відшкодування шкоди, інституційні реформи або їх поєднання, а також проведення всеосяжних національних консультацій, зокрема за участі осіб, які постраждали від порушень прав людини і зловживань.

Жінки-ВПО

16. Комітет стурбований зростанням числа внутрішньо переміщених жінок і дівчат в державі-учасниці, які потребують довгострокового втручання для того, щоб забезпечити, зокрема, їх доступ до базових послуг і захисту. Відзначаючи прийняття Закону про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (Закон про ВПО) в жовтні 2014 року, а також низки постанов і указів про допомогу жінкам-ВПО, Комітет висловлює занепокоєння з приводу відсутності заходів щодо їх виконання. Крім того, Комітет занепокоєний тим, що внутрішньо переміщені жінки, в тому числі жінки похилого віку, жінки-інваліди, жінки-роми та ЛБТ, які мають підвищений ризик або постраждали від сексуального насильства або сексуальної експлуатації, стикаються з погіршенням і так нелегких умов життя й труднощами також щодо доступу до реєстрації та обмеженням свободи пересування, а також обмеженням можливості

працевлаштування. Комітет відзначає зусилля держави-учасниці щодо подальшого здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам на постраждалих від конфлікту територіях. Однак він стурбований тим, що матері і дружини загиблих солдатів стикаються з серйозними проблемами щодо доступу до соціальних виплат.

17. Комітет наполегливо закликає державу-учасницю:

(а) Забезпечити задоволення конкретних потреб різних груп внутрішньо переміщених жінок, які піддаються різним формам дискримінації, в тому числі вдів, жінок-інвалідів, літніх жінок, жінок, що належать до ромів або ЛБТ, а також забезпечити довгострокові заходи щодо задоволення потреб внутрішньо переміщених жінок і дівчат;

(б) Забезпечити ефективне виконання Закону про ВПО шляхом видання нормативних актів, що забезпечують його практичне застосування;

(с) Забезпечити внутрішньо переміщеним жінкам і дівчатам адекватний доступ до медичних послуг, освіти, харчування, житла, свободу переміщення, реєстрації, соціальних пільг, правосуддя і доступ до прийняття довгострокових рішень, а також забезпечити для них стабільну зайнятість.

Доступ до правосуддя

18. Комітет із задоволенням відзначає зусилля, що вживаються Міністерством юстиції, а також той факт, що Конвенція застосовується в судах. Разом з тим Комітет стурбований повідомленнями про корупцію і відсутність незалежності судових органів, що призводить до безкарності осіб, які вчинили акти дискримінації по відношенню до жінок, у тому числі акти сексуального та гендерного насильства. Він зазначає, що на практиці система правосуддя залишається недоступною для більшості жінок через наявність таких бар'єрів як корупція, незнання своїх прав і обмежена доступність правової допомоги.

19. Комітет, посилаючись на свою загальну рекомендацію №33 (2015 р.) про доступ жінок до правосуддя, рекомендує державі-учасниці:

(а) Продовжувати зусилля по боротьбі з корупцією та реформи, спрямовані на інституційну розбудову судової системи, в тому числі шляхом систематичного підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, адвокатів, співробітників поліції і інших правоохоронних органів щодо застосування Конвенції, а також загальних рекомендацій Комітету і його прецедентних рішень відповідно до Факультативного протоколу;

(б) Усунути всі можливі перешкоди для доступу жінок до правосуддя, в тому числі шляхом забезпечення безплатної правової допомоги та звільнення від судових витрат для жінок, які не мають достатніх коштів;

(с) Виділяти достатні ресурси для фонду правової допомоги, а також для неурядових організацій, що сприяють доступу жінок до правосуддя;

(д) Підвищувати інформованість жінок про їхні права та рівень їх правової грамотності в усіх питаннях, які охоплюються Конвенцією, з тим щоб вони могли відстоювати свої права.

Визначення дискримінації та законодавча база

20. Комітет стурбований тим, що визначення дискримінації, яке міститься в статті 1 Закону про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок, неявно відрізняється від положень, передбачених в статті 1 Закону про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні, що

призводить до суперечливого тлумачення терміну «дискримінація» на практичному рівні. Він також стурбований тим, що:

(a) Нові законодавчі реформи для покращення становища жінок не передбачають достатніх ресурсів для їх впровадження та звітності;

(b) Серед усіх гілок влади, таких як уряд, парламент і судова система, має місце недостатнє знання прав жінок, передбачених в рамках Конвенції та Факультативного протоколу до неї, а також Концепції практичного забезпечення рівності чоловіків і жінок та Загальних рекомендацій Комітету;

(c) Самі жінки, особливо в сільській місцевості, і ті, що належать до вразливих груп, зокрема ромські жінки, не знають про свої права відповідно до Конвенції, і, таким чином, не мають достатньої інформації, необхідної для їх відстоювання.

21. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Гармонізувати своє антидискримінаційне законодавство з метою заборони дискримінації жінок за всіма ознаками і включити сюди пряму і непряму дискримінацію в державному і приватному секторі, а також комплексні форми дискримінації, відповідно до статті 1 Конвенції та її Загальної рекомендації №28 (2010 р) про основні зобов'язання держав-учасниць відповідно до статті 2 Конвенції;

(b) Створити потужні механізми підзвітності і виділити достатні людські, технічні та фінансові ресурси для виконання законодавства з дотриманням прав жінок в рамках Конституції і Конвенції;

(c) Забезпечити, щоб Конвенція, Факультативний протокол та Загальні рекомендації Комітету були в достатній мірі відомі і застосовувалися усіма гілками влади, включаючи судову систему, в якості основи для законів, судових рішень і політики щодо гендерної рівності та покращення становища жінок;

(d) Підвищувати рівень інформованості жінок про їхні права і доступні засоби правового захисту для відстоювання своїх порушених прав відповідно до Конвенції, і забезпечити, щоб інформація щодо Конвенції, Факультативного протоколу та Загальних рекомендацій Комітету надавалася всім жінкам, в тому числі ромам і жінкам з сільської місцевості.

Національний механізм щодо покращення становища жінок

22. Комітет вітає прийняття планів дій і стратегій щодо забезпечення рівності. Він також із задоволенням відзначає, що в жовтні 2016 року прем'єр-міністром було прийнято рішення заснувати при Кабінеті міністрів посаду Уповноваженого щодо забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків. Відзначаючи проведену реформу з децентралізації, Комітет стурбований тим, що (у відповідних документах) не існує ніяких посилань на гендерну рівність. Комітет стурбований тим, що адміністративна реформа 2010 року і реструктуризація послабили національний механізм щодо покращення становища жінок і привели до відсутності наступності в реалізації політики гендерної рівності. Він також стурбований обмеженими можливостями національного механізму держави-учасниці щодо забезпечення належної координації процесу інтеграції гендерної проблематики у всіх сферах і на всіх рівнях.

23. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Прийняти чітку стратегію для консолідації і зміцнення потенціалу національного механізму щодо покращення становища жінок на центральному та місцевому рівнях і гарантувати його належну дієвість, а також наявність достатніх людських та фінансових ресурсів для прийняття рішень, спрямованих на ефективне виконання Конвенції і гарантувати, що він буде дієздатним і децентралізовано зможе забезпечувати дотримання прав людини для жінок на всіх рівнях;

(b) Забезпечити ефективну координацію та розробити стратегію актуалізації гендерної проблематики, яка включає гендерне бюджетування, і яка може застосовуватися у всіх стратегіях і програмах на всіх рівнях для забезпечення різних аспектів життя жінок;

(c) Забезпечити, щоб національні механізми комплексно і ефективно здійснювали розробку політик і програм, спрямованих на досягнення гендерної рівності, з урахуванням необхідності дотримання прав людини, а також покращити збір даних з розбивкою за ознакою статі та з урахуванням інших відповідних факторів, необхідних для оцінки результативності та ефективності таких стратегій і програм.

Тимчасові спеціальні заходи

24. Комітет із задоволенням відзначає поправку до Закону про політичні партії, якою було визначено мінімальну квоту в 30 відсотків для жінок-кандидатів у виборчих списках політичних партій в округах на національному рівні на виборах в законодавчі органи влади. Відзначаючи зусилля держави-учасниці щодо прийняття тимчасових спеціальних заходів в приватному секторі економіки, зокрема щодо наглядових рад державних підприємств, Комітет, однак, стурбований відсутністю реалізації на практиці тимчасових спеціальних заходів в державі-учасниці.

25. Відповідно до статті 4 (1) Конвенції і посилаючись на свою Загальну рекомендацію №25 (2004 р.) про тимчасові спеціальні заходи, Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Сприяти розбудові спроможності всіх відповідних державних посадових осіб і політиків, а також політичних партій, зокрема, в рамках концепції тимчасових спеціальних заходів, а також прийняти і здійснити відповідні заходи, в тому числі визначити низку обумовлених в часі цілей і квот, спрямованих на досягнення фактичної рівності жінок і чоловіків у всіх сферах, де жінки недостатньо представлені або перебувають в несприятливому становищі, в тому числі в суспільному і політичному житті, освіті, охороні здоров'я та зайнятості;

(b) Усунути основоположні причини неякісного здійснення існуючих тимчасових спеціальних заходів і прийняти законодавство для заохочення використання тимчасових спеціальних заходів, що охоплює як державний, так і приватний сектори економіки.

Стереотипи

26. Комітет як і раніше стурбований збереженням в політичному дискурсі, ЗМІ та в суспільстві глибоко укорінених патріархальних поглядів і дискримінаційних стереотипів щодо ролі та обов'язків жінок та чоловіків в сім'ї, які увічнюють підлегле становище жінок в сім'ї і суспільстві, що, зокрема, відображається на виборі жінок в сфері освіти і професійної діяльності, виражається їх обмеженою участю в політичному і громадському житті, їх нерівною участю на ринку праці і нерівним становищем в сімейних відносинах. Комітет нагадує, що такі дискримінаційні стереотипи є також ключовими причинами насильства по відношенню до жінок, і висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що до теперішнього часу держава-учасниця не вживала постійних заходів для зміни або усунення дискримінаційних стереотипів і негативних традиційних підходів.

27. Комітет нагадує державі-учасниці про те, що в усуненні патріархальних поглядів і дискримінаційних стереотипів провідну роль мають відігравати її посадові особи високого рівня, і рекомендує державі-учасниці:

(a) Без зволікання впровадити комплексну стратегію, що передбачає активні і послідовні заходи, орієнтовані на жінок і чоловіків з усіх прошарків суспільства, з метою ліквідації дискримінаційних стереотипів і патріархальних уявлень про роль і обов'язки жінок і чоловіків в сім'ї та в суспільстві;

(b) Використовувати новаторські заходи, спрямовані на засоби масової інформації, для поглиблення розуміння реальної рівності жінок і чоловіків, а також посилення

позитивного і не стереотипного уявлення про жінок у всіх сферах, з особливим акцентом на систему освіти.

Насильство проти жінок

28. Комітет, як і раніше, стурбований у зв'язку з високою поширеністю в державі-учасниці насильства по відношенню до жінок, зокрема випадків побутового і сексуального насильства, за якими показники залишаються заниженими, відсутністю статистичних даних з розбивкою за віком і відносинами між жертвою і злочинцем. Беручи до уваги представлену делегацією в ході діалогу інформацію про те, що проект закону про ратифікацію Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та насильством у сім'ї (Стамбульська конвенція) в даний час проходить друге читання у парламенті, Комітет висловлює стурбованість тим, що:

- (а) Домашнє насильство не підлягає кримінальному покаранню, і в законодавстві держави-учасниці немає конкретного визначення гендерно обумовленого насильства;
- (b) Відсутні притулки для жертв гендерно обумовленого насильства, в тому числі для жінок і дівчат з обмеженими можливостями.

29. Посилаючись на свою загальну Рекомендацію №19 (1992 р) про насильство по відношенню до жінок, Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (а) Криміналізувати побутове насильство і прискорити ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та насильством у сім'ї (Стамбульська конвенція);**
- (b) Прийняти всеосяжні заходи щодо запобігання та боротьби з насильством щодо жінок та дівчат і забезпечити, щоб винні притягувалися до відповідальності і несли належне покарання;**
- (c) Впровадити програми обов'язкового навчання для суддів, прокурорів, співробітників поліції та інших посадових осіб правоохоронних органів з питань суворого застосування законодавства про криміналізацію насильства по відношенню до жінок, а також щодо врахування гендерних особливостей процедур для жінок, які є жертвами насильства, зокрема жінок з обмеженими можливостями;**
- (d) Забезпечити адекватне відшкодування шкоди, надання допомоги і захисту жінкам, які стали жертвами насильства, в тому числі жінкам і дівчатам з обмеженими можливостями, шляхом створення притулків, в тому числі в сільській місцевості, а також розширення співпраці з неурядовими організаціями, які надають притулок і здійснюють реабілітацію жертв насильства;**
- (e) Здійснювати збір статистичних даних про побутове, сексуальне та інші форми насильства по відношенню до жінок з розбивкою за віком і характером взаємин між жертвою і злочинцем;**
- (f) Забезпечити адекватні умови для компенсації і реабілітації для жінок-інвалідів, які є жертвами насильства.**

Торгівля людьми та експлуатація проституції

30. Комітет із задоволенням відзначає зусилля, що вживаються державою-учасницею для боротьби з торгівлею людьми і захисту жертв торгівлі людьми, однак серйозно стурбований тим, що зростання безробіття, корупції, зниження життєвого рівня населення, тривала криза і недостатня реалізація законодавства і комплексу заходів щодо боротьби з торгівлею людьми створюють сприятливі умови для зростання рівня поширення торгівлі людьми в державі-учасниці, що викликає занепокоєння. Крім того, Комітет занепокоєний повідомленнями про насильство і дискримінацію по відношенню до жінок, задіяних у проституції, що призводить

до різних форм жорстокого поводження, включаючи здирництво, побиття, експлуатацію жінок за так званою схемою «Суботник», зґвалтування жінок, задіяних у проституції; а також про обмежений обсяг надаваної їм допомоги і відсутність програм для виходу з даної сфери і реінтеграції для жінок, які хочуть залишити проституцію.

31. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Забезпечити повне дотримання свого законодавства про торгівлю людьми і збільшити фінансові ресурси, що виділяються на виконання законів і програм по боротьбі з торгівлею людьми;

(b) Розбудувати спроможність судових органів, співробітників правоохоронних органів, співробітників прикордонної служби, соціальних працівників і працівників охорони здоров'я щодо раннього перенаправлення жертв торгівлі людьми і способів роботи з ними з урахуванням гендерних факторів;

(c) Усунути базові причини торгівлі шляхом розширення освітніх і економічних можливостей для жінок, дівчат та їх сімей, тим самим знижуючи їх вразливість до експлуатації торговцями;

(d) Передбачити спеціальні притулки і кризові центри для жінок, програми виходу і реінтеграції та альтернативні можливості отримання доходу для жінок, які є жертвами торгівлі людьми, а також для жінок, які хочуть залишити проституцію;

(e) Активізувати зусилля, спрямовані на запобігання торгівлі людьми на двосторонньому, регіональному і міжнародному рівнях.

Участь в політичному і громадському житті

32. Комітет вітає зусилля держави-учасниці з розширення участі жінок у політичному та суспільному житті, включаючи збільшення числа жінок-членів парламенту. Він стурбований тим, що жінки, як і раніше, в значній мірі недостатньо представлені на рівні прийняття рішень в парламенті, в уряді і на дипломатичній службі через панування традиційних і патріархальних поглядів, відсутність ефективних заходів, включаючи тимчасові спеціальні заходи, обмежений доступ до політичної сфери і недостатню спроможність.

33. Комітет нагадує державі-учасниці, що повне залучення жінок має важливе значення не тільки для розширення їх можливостей, але і для прогресу суспільства в цілому, і рекомендує державі-учасниці:

(a) Прийняти глобальну стратегію, засновану на впровадженні цілеспрямованих заходів, що включають: підготовку кадрів, забезпечення зайнятості з урахуванням гендерних аспектів і спеціальні заходи, в тому числі тимчасові спеціальні заходи для забезпечення призначення жінок на відповідальні посади на національному та місцевому рівнях на рівних засадах з колегами-чоловіками, відповідно до Загальної рекомендації Комітету №23 (1997 р.) про політичне та суспільне життя;

(b) Проводити інформаційно-пропагандистські заходи для політиків, керівників місцевих громад, журналістів і широкої громадськості про важливість участі жінок в процесі прийняття рішень, з тим щоб поглибити розуміння того, що повна, рівна, вільна і демократична участь жінок на рівних засадах з чоловіками в політичному і громадському житті є необхідною умовою для ефективного виконання Конвенції, а також політичної стабільності та економічного розвитку країни.

Освіта.

34. Комітет із задоволенням відзначає високий рівень грамотності серед жінок. Він також вітає розробку Стратегії освіти (2020). Проте Комітет висловлює стурбованість у зв'язку зі збереженням негативних і патріархальних стереотипів по відношенню до жінок і дівчат в шкільній системі

навчальних програм і підручників. Крім того, Комітет занепокоєний тим, що в школах проводяться «уроки праці», де дівчат вчать готувати і шити, в той час як хлопчики навчаються столярним і теслярним навичкам, що відстоює традиційні гендерні ролі в суспільстві. Комітет стурбований нерівним доступом для жінок до ВНЗ Міністерства внутрішніх справ і Міністерства оборони. Комітет також стурбований високими показниками відсіву серед дівчат, що належать до ромської громади.

35. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (а) Активізувати зусилля щодо перегляду шкільних програм і підручників для усунення негативних стереотипів по відношенню до жінок і дівчат;**
- (б) Забезпечити використання однакової навчальної програми для хлопчиків і дівчат, зокрема, пропонується запровадити однакові «уроки праці» для хлопчиків і дівчат, в тому числі шляхом прийняття тимчасових спеціальних заходів;**
- (с) Забезпечити жінкам рівний доступ до університетів Міністерства внутрішніх справ і Міністерства оборони, в тому числі шляхом прийняття тимчасових спеціальних заходів;**
- (d) Заохочувати доступ дівчат-ромів до освіти, і забезпечувати продовження ними навчання на всіх рівнях освіти шляхом підвищення обізнаності про важливість освіти як права людини і як основи для розширення прав і можливостей жінок, а також посилити виконання політики повторного вступу, що дозволяє дівчатам-ромам, які покинули навчання, повернутися до школи.**

Зайнятість

36. Комітет відзначає прийняття в 2012 році Закону про зайнятість населення, який передбачає рівні можливості для всіх громадян. Проте, він стурбований наступним:

- (а) Подальше розширення і збільшення гендерного розриву в оплаті праці в усіх секторах економіки, продовження професійної сегрегації на ринку праці і концентрація жінок на низькооплачуваних робочих місцях в формальному і неформальному секторах;
- (б) Список професій, заборонених для жінок, який охоплює широке коло професій і галузей, де немає ніяких об'єктивних підстав для такої заборони, тим самим обмежує економічні можливості жінок і їх доступ до повноважень в цілій низці галузей, зокрема, збройних силах, сільському господарстві та промисловості;
- (с) Відсутність інформації про законодавство, що забороняє сексуальні домагання на робочому місці і забезпечує засоби правового захисту в рамках цивільного та/або кримінального права, а також про кількість порушених справ, обвинувальних вироків і покарань, накладених на правопорушників;
- (d) Становище жінок в постраждалих від конфлікту регіонах, де жінки стали де-факто головами домогосподарств і основними годувальницями для своїх сімей.

37. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (а) Активізувати зусилля по створенню сприятливих умов для отримання жінками економічної незалежності, в тому числі шляхом підвищення рівня інформованості роботодавців з державного і приватного секторів економіки про заборону дискримінації жінок у сфері зайнятості, в тому числі жінок-інвалідів, а також всіляко сприяти входженню жінок в формальну економіку, в тому числі шляхом надання професійно-технічної освіти;**
- (б) Ефективно гарантувати дотримання принципу рівної оплати за працю рівної цінності, вжити заходів щодо скорочення і ліквідації розриву в оплаті праці чоловіків і жінок і регулярно переглядати рівень заробітної плати в секторах, де зосереджені жінки;**

(c) Переглянути список заборонених професій і секторів, заохочувати і полегшувати доступ жінок до раніше заборонених професій за рахунок покращення умов праці, охорони здоров'я і безпеки;

(d) Посилити законодавство з метою чітко визначити і заборонити сексуальні домагання на робочому місці;

(e) Сприяти розвитку підприємництва та покращення доступу жінок і дівчат до інформаційних технологій, залучаючи їх до участі в програмах комп'ютерної грамотності та забезпечуючи їм доступ до нових технологій;

(f) Активізувати зусилля з надання жінкам, постраждалим від конфлікту, в тому числі жінкам-інвалідам, вдовам і жінкам, що є головами домогосподарств, стійких економічних можливостей, а також ефективно вирішувати всі перешкоди на шляху забезпечення справедливої участі жінок у ринку праці;

(g) Розробити стратегії для відновлення економіки, які сприятимуть досягненню гендерної рівності в якості необхідної передумови для сталого функціонування економіки постконфліктного періоду.

Здоров'я

38. Комітет вітає ініціативу держави-учасниці щодо реформування системи охорони здоров'я і реагування на надзвичайну гуманітарну ситуацію, зокрема, шляхом створення мобільних бригад для надання допомоги жертвам насильства. Однак Комітет стурбований таким:

(a) Недостатні бюджетні асигнування на медичне обслуговування та застаріле обладнання для медико-санітарної допомоги в лікарнях і медичних центрах;

(b) Зростання в державі-учасниці кількості випадків раку молочної залози, який є основною причиною смертності у жінок працездатного віку, і відсутність діагностичних послуг, профілактики та мамографії;

(c) Зростання кількості випадків туберкульозу і захворювань, що передаються статевим шляхом, а також ВІЛ/СНІД серед жінок і проблема алкоголізму та наркоманії серед жінок.

39. У відповідності зі своєю Загальною рекомендацією №24 (1999 р.) про жінок і здоров'я, Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) **Забезпечити належне бюджетне фінансування органів охорони здоров'я і покращити доступ жінок до високоякісної медичної допомоги і послуг, пов'язаних зі здоров'ям;**

(b) **Забезпечити рівний доступ і доступність послуг мамографії і скринінгу жінкам по всій його території;**

(c) **Активізувати виконання стратегій по боротьбі з ВІЛ/СНІДом, зокрема, превентивних стратегій, і продовжити надання безкоштовної антиретровірусної терапії всім жінкам з ВІЛ/СНІДом, а також стратегій по боротьбі з алкоголізмом і споживанням наркотиків серед жінок;**

(d) **Надати ефективний доступ до медичної інформації та забезпечити доступність (медичних) послуг для жінок та дівчат, зокрема, щодо репродуктивного здоров'я та методів контрацепції, здійснювати збір категоризованих даних і забезпечити навчання медичних працівників, зокрема, в сільській місцевості.**

Сільські жінки

40. Визнаючи прийняття нових стратегій децентралізації в сільських районах, Комітет висловлює стурбованість у зв'язку з наступним:

(а) Несприятливе становище жінок в сільській місцевості і висловлює жаль з приводу обмежених даних про їхнє становище і недостатності заходів, що вживаються державою-учасницею для вирішення проблеми бідності серед сільських жінок і повного забезпечення їх доступу до правосуддя, освіти, охорони здоров'я, житла, зайнятості у формальному секторі, розвитку навичок і професійної підготовки, діяльності, що приносить дохід і мікрокредитування;

(б) Складне становище сільських жінок в постраждалих від конфлікту регіонах, де вони нерідко несуть непропорційно важкий тягар в таких ситуаціях у той час, як їх права на використання ресурсів, засобів до існування і доступу до землі в регіонах, що постраждали від конфлікту, регулярно порушуються, а також відсутність інформації про будь-які ініціативи, спрямовані на надання допомоги і підтримки сільським жінкам, постраждалим в результаті конфлікту в державі-учасниці, зокрема жінкам, що є головою родини, самотнім жінкам, вдовам, жінкам-інвалідам та жінкам, які належать до меншин.

41. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(а) Звернутися, в разі необхідності, за наданням міжнародної допомоги і співробітництва для покращення інфраструктури в сільських районах і розробки політики по боротьбі з бідністю серед жінок в сільській місцевості з метою забезпечення їм доступу до правосуддя, освіти, житла, зайнятості у формальному секторі, розвитку навичок і можливостей для навчання, можливостей отримання доходу і мікрокредитування, а також доступу до володіння і користування землею, з урахуванням їх конкретних потреб, відповідно до Загальної рекомендації №34 (2016 р.) про права жінок в сільській місцевості;

(б) Звернути належну увагу на негативні наслідки конфлікту для сільських жінок, забезпечити задоволення їх конкретних потреб і надати їм доступ до базових послуг, інфраструктури і нових технологій;

(с) Вивчити вплив економічних і соціальних стратегій розвитку сільських територій на дотримання прав людини для жінок і покращити збір конкретних категоризованих даних щодо жінок, які проживають в сільській місцевості;

(d) Розробити спеціальні заходи з метою залучення можливостей для розширення економічних прав сільських жінок і забезпечити їх участь в розробці цих стратегій і програм, які розглядатимуть жінок не тільки в якості жертв або одержувачів допомоги, але і в якості активних учасників при розробці і здійсненні такої політики.

Жінки з обмеженими можливостями і жінки похилого віку

42. Комітет стурбований у зв'язку з відсутністю державної політики та заходів, спрямованих на захист прав жінок і дівчат з обмеженими можливостями, в тому числі їх права на інклюзивну освіту, охорону здоров'я, зайнятість, житло та участь у політичному і громадському житті, а також у зв'язку з відсутністю механізмів для захисту жінок і дівчат з обмеженими можливостями від множинних форм дискримінації, а також від насильства і жорстокого поводження. Комітет також стурбований у зв'язку з передбачуваною практикою примусової стерилізації жінок, визнаних недеїздатними, за згодою їх опікуна і без їх вільної і усвідомленої згоди. Комітет також стурбований становищем літніх жінок і відсутністю у них доступу до медичної допомоги та до захисту від насильства і жорстокого поводження.

43. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(а) Прийняти комплексні стратегії та програми щодо захисту прав жінок і дівчат з обмеженими можливостями і літніх жінок, зокрема, що піддаються множинним

формам дискримінації, забезпечивши їм рівний доступ до освіти, зайнятості, житла, охорони здоров'я та інших основних послуг і соціального забезпечення, і сприяти їх автономії, доступу до побутового обслуговування та участі в політичному і громадському житті;

(b) Скасувати практику примусової стерилізації без вільної і усвідомленої згоди жінок з інвалідністю та забезпечувати засоби правового захисту для жертв примусової стерилізації.

Лесбійки, бісексуали і трансгендерні жінки

44. Комітет стурбований повідомленнями про дискримінацію, переслідування і агресивну риторику, що базуються на негативних стереотипах і спрямовані проти жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, а також відсутністю притулків для жінок-ЛБТ, що стали жертвами насильства. Комітет також занепокоєний відсутністю інформації про медичні послуги і права, доступні для жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, а також відсутністю підготовки медичного персоналу щодо особливих потреб (таких пацієнтів).

45. Комітет рекомендує державі-учасниці забезпечити необхідний захист від дискримінації та насильства жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, зокрема шляхом прийняття антидискримінаційного законодавства і перегляду діючих дискримінаційних законів, які не забороняють множинних форм дискримінації, а також забезпечити доступ до житла і допомоги для жінок-ЛБТ, що стали жертвами насильства, а також забезпечити навчання медичного персоналу і співробітників поліції і правоохоронних органів.

Шлюб і сімейні відносини

46. Комітет із задоволенням відзначає, що держава-учасниця підвищила мінімальний вік для вступу в шлюб для дівчат до 18 років, однак, стурбований тим, що практика шлюбу раніше 18 років, як і раніше зберігається в громадах рома. Комітет також стурбований тим, що судді часто вдаються до медіації, навіть в ситуаціях, пов'язаних із застосуванням домашнього насильства. Комітет також стурбований тим, що гендерно обумовлене насильство по відношенню до жінок в побутовій сфері не береться до уваги судами при винесенні рішення щодо опіки над дітьми та їх відвідування.

47. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Впровадити суворе застосування мінімального шлюбного віку, визначеного на рівні 18 років;

(b) Виключити застосування медіації в ситуаціях насильства в сім'ї;

(c) Прийняти законодавство, яке вимагає, щоб гендерне насильство по відношенню до жінок в побутовій сфері враховувалося при встановленні опіки над дітьми або визначенні процедури участі в їх вихованні, а також підвищити обізнаність осіб, які працюють в судовій системі, про взаємозв'язок між таким насильством і розвитком дитини.

Збір даних

48. Комітет висловлює стурбованість у зв'язку із загальним відсутністю оновлених статистичних

даних з розбивкою за статтю, віком, етнічною приналежністю, інвалідністю, географічним місцезнаходженням і соціально-економічною ситуацією, які необхідні для точної оцінки становища жінок, щоб визначити, чи піддаються вони дискримінації, з метою усвідомленого і цілеспрямованого вироблення відповідної політики і систематичного моніторингу та оцінки прогресу, досягнутого в реалізації фактичної рівності жінок у всіх питаннях, які охоплюються Конвенцією.

49. Комітет закликає державу-учасницю розробити систему гендерних показників для покращення збору даних з розбивкою за ознакою статі та іншими відповідним факторами, які необхідні для адекватної оцінки впливу і ефективності політик та програм, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та розширення здійснення жінками своїх прав людини. У зв'язку з цим Комітет звертає увагу держави-учасниці на свою Загальну рекомендацію №9 (1989 р.) про статистичні дані щодо становища жінок і рекомендує державі-учасниці звернутися за технічною допомогою до відповідних структур Організації Об'єднаних Націй, а також розширювати співпрацю з жіночими об'єднаннями, які могли б допомогти в зборі точних даних.

Пекінська декларація і Платформа дій

50. Комітет закликає державу-учасницю керуватись положеннями Пекінської декларації та Платформи дій в заходах щодо виконання положень Конвенції.

Порядок денний в сфері сталого розвитку на період до 2030 р.

51. Комітет закликає до реалізації реальної гендерної рівності у відповідності до положень Конвенції протягом усього процесу реалізації Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 р.

Оприлюднення

52. Комітет просить державу-учасницю забезпечити своєчасне оприлюднення цих Заключних зауважень офіційною мовою держави-учасниці серед відповідних державних установ всіх рівнів (національного, регіонального та місцевого), зокрема уряду, міністерств, парламенту і судових органів влади, щоб забезпечити їх виконання в повному обсязі.

Технічна допомога

53. Комітет рекомендує державі-учасниці розглянути питання про звернення за наданням міжнародної допомоги і співробітництва та використання технічної допомоги в роботі та виконанні комплексної програми, спрямованої на реалізацію вищезгаданих рекомендацій, а також Конвенції в цілому. Крім того, Комітет закликає державу-учасницю продовжувати співпрацю зі спеціалізованими інституціями і програмами системи Організації Об'єднаних Націй.

Ратифікація інших договорів

54. Комітет відзначає, що приєднання держави-учасниці до дев'яти основних міжнародних документів щодо прав людини¹⁸ сприятиме здійсненню жінками своїх прав людини

---

¹⁸ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання; Конвенція про права дитини; Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей;

і основних свобод у всіх аспектах життя. У зв'язку з цим Комітет рекомендує державі-учасниці розглянути питання про ратифікацію Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей, стороною якої воно поки не є.

Подальші заходи за підсумками Заключних зауважень

55. Комітет просить державу-учасницю за два роки надати письмову інформацію про заходи, вжиті для виконання рекомендацій, що містяться в пунктах 13 (а), (f) та 29 (а), (с) вище.

Підготовка наступної доповіді

56. Комітет пропонує державі-учасниці представити її дев'яту періодичну доповідь в березні 2021 р. У разі затримки доповідь повинна охоплювати весь період до моменту її подачі.

57. Комітет просить державу-учасницю дотримуватися узгоджених основних принципів подання доповідей за міжнародними угодами про права людини, включаючи рекомендації щодо підготовки спільного базового документа і документів по конкретних угодах (HRI/GEN/2/Rev.6, глава I).

Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень і Конвенція про права інвалідів.

Київський інститут гендерних досліджень – неурядова експертна організація, що працює з 1999 року з метою дослідження та втілення принципів гендерної рівності та недискримінації в українському суспільстві. Об'єднує фахівців з соціальних та політичних наук. Напрямки діяльності Інституту: проведення гендерних експертиз, аналітичних досліджень, консультативна діяльність, здійснення програм, спрямованих на забезпечення прав та підвищення статусу жінок в Україні.

Фахівці Інституту співпрацюють із Міжнародними та урядовими агенціями: Міністерством соціальної політики, Міністерством освіти і науки України, профільними Комітетами Верховної ради України, обласними державними адміністраціями, та з науково-освітніми інституціями. Інститут має широку партнерську експертну мережу по всій території України. З 2012 року при Інституті відкрито програму стажування.

Телефонуйте нам за номерами +380 (44) 257-0476; +380 (96) 011-0338, або пишіть на е-пошту kgsi.org@gmail.com

Слідкуйте за нашими новинами на проектній сторінці CEDAW in Ukraine:
<https://www.facebook.com/CEDAW-in-Ukraine>

